

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

X.

Изази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

нашим свештеницима при обављању исповиједи

NACIONALNO ^{лице М. М.}

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ^(П а с т а в а к) ĐURĐE

— CRNOJEVIĆ

10. Како треба да свештеник исповиједи глухо-нијеме?

Глухонијеме, кад дођу на исповијед, хтјели би, да искажу своје гријехове, али, нијеме будући, нијесу у стању да то учине. Свештеник је дужан такве знацима испитивати, и тијем начином испитивати за оне гријехове, на које је покајаник према своме стању највише наклоњен могао бити. У оваквоме случају свештеник нека се задовољи са онијем, што буде знацима од глухонијемога могао дознати. А особито нека добро пази на то: је ли покајаниково кајање свесрдно и искрено, па према томе нека га свеже или разријеша од гријехова? ⁷¹⁾

У своје вријеме прије исповиједи свештеник имао би се преко домаћијех глухонијемога обавијестити, са каквима

⁷¹⁾ Пастирско Богословље стр. 202. Биоград 1874. године.

се они знацима с њима споразумијевају. И тијем начином у неколико свештеник упознао би се са знацима, којијема се служи нијема; па би према томе у главномое могао дознати и његове пријеступе ⁷²).

Ако би глухонијема био писмен, у томе случају он би могао своје гријехове писмено свештенику представити. Према његовој писменој изјави нека га свештеник свеже или разријени од његовихех гријеховâ. Али такве записе свештеник одмах чим их прочита, дужан је на очиглед самога покајаника запалити, или на најмање комадиће избуцати. Ово се има учинити за то, да покајаник не би посумњао, да ће те записе когод други осим свештеника видјети и читати ⁷³).

И ако глухонијема не чују, али поред свега тога опет за њих једнако ваља читати молитве при исповиједи; јер они видећи свештеника, гдје се за њих Богу моли и сами ће срцем учествовати с њим у молитвама ⁷⁴)

Оне пак, који не сазнају своје гријехове, а то су: малољетни, лудаци или протаци, а хтјели би да се кају — исповиједају — такве свештеник нека пита: о разноврснијем гријеховима, и то почињући од омањих гријехова, па до најтежих.

Овако треба исповиједати и оне, који се за дуго нијесу исповиједали, и који се због незнања и неразумијевања хришћанских дужностних врло лако упуштају у тешке гријехове. Кад свештеник исповиједа такве особе у питањима може се управљати према њиховоме стању и положају. ⁷⁵).

⁷²) Практич. руководство для священ. соч. Нечасва стр. 190. Петроградъ 1893. год.

⁷³) Практич. руковод. для священ. при совершении ев. таинства. Соч. А. О. Хойнацкаго стр. 154. Москва 1883. год.

⁷⁴) Церковнй вѣстникъ N-го 8. стр. 257 Петроградъ 1896.

⁷⁵) Пастирско Богословье стр. 202—203. Бюград 1874. год.

11. Како треба исповиједати клирика пред његовијем рукоположењем; и том приликом, какву он има да положи заклетву?

При питању о начину исповиједи онога, који намјерава примити рукоположење и ступити у чин свештенички, и тијем истодобно добити власт духовнога судца, који има дужност, да пресуђује гријехове и пријеступе других, послужимо се са мишљењем једнога рускога богослова, који о томе пише шљедеће: „Сам Господ наш Исус Христос постом и молитвом приуговљављавао је себе за своје Божанствено служење. А тако исто његовоме примјеру сљедовали су и Његови апостоли (Дјан. 6, 6; 13, 2—3.) Такви примјер поста и молитве још је куд камо веће потребит онијема, који се спремају да приме чин свештенички, како би тим приуговљени достојно могли од јепскопа примити рукоположење и тијем у једно и звање пастирскога служења.

Поред тога приуговљављања постом и молитвом пред самијем рукоположењем такви дужни су по црквенијема правилима (1 васионски сабор пр. 9.) да се свесрдно и искрено пред свештеником исповиједају. Исповијед ова треба да буде потпуна, то јест, да такви исповиједа не само оне гријехове, у које је папуо у току времена од потоње своје исповиједи. — већ је дужан исповиједати и све остале гријехове и пријеступе, које је учинио у цијеломе своме животу. Оваква строга исповијед нужна је по 9 правилу првога васионскога сабора. Од онога што намјерава у чин свештенички ступити иште се оваква исповијед зато, што његов будући чин од њега захтјева потпуну чистоћу, како његов дотадањи живот не би давао никаквога повода ка саблазни, или најмањег укора чину свештеничкоме.

Духовник, који таквога клирика исповиједа, дужан је пред својијем Епископом савјесно засвједочити: да морални живот исповиједанаго изабраника не даје повода

сметњи за његово ступање у чин свештенички. Древна црква у оваквоме питању вазда је била строга тако, да је онијема свештеницима, који су без исповиједи бивали рукоположени по 9. пр. првога васионскога сабора забрањивата бивала свештеничка служба.

За гријехове, који забрањују ступање у чин свештенички древна црква сматрала је ове: невјерство, развратни живот и убиство.

Послије исповиједи онај, који се има рукоположити пред духовником, пред којијем се је исповиједао, дужан је истодобно и заклетву положити. Он пред Свемогућијем Богом и пред св. Еванђелијем дужан се је заклети, да ће бити вјеран својему Владаоцу, и да ће вазда готов бити, да својему надлежноме јепископу неодложно достави о свакој злој и хрђавој замисли, коју би му когод, па ма то и на самој исповиједи било, казао противу Владаоца, Дома и земље његове.

Даље клирик полаже заклетву, да ће он све наредбе земаљскијех власти, а тако и своје свештеничке дужности по својој савјести вјерно и свето чини⁷⁵ своме сходно вазда обављати.

Све оно, у чем би — недај Боже — исповједајући се у своме будућему свештеничкоме животу одступио од онога, на чему је заклетву положио, сматрао би се, преступником заклетве, и у правој смислу био би кривоклетник.“⁷⁵)

12. Како треба исповиједати оне, који су под судом у тамницама?

Оне, који су осуђени на дуже или краће вријеме у тамницама, и оне, који су још непресуђени, али се под руком суда у тамници налазе, може исповиједати свештеник, који је за осуђенике особито одређен, или онај свештеник, који би за то од јепископа био послат.

⁷⁵) Практическое руководство для священнослужителей. Соч. П. Нечаева. Изданіе пятое стр. 88—89. С. Петербургъ 1893 год.

Такви свештеник дужан је осуђеника савјетовати, да се свесрдно покаје за учињене гријехове своје. А такође нека га савјетује, да пред судом све истину каже, у чему је погријешо и тијем закон преступио.

Савјети свештеникови од прилике имали би бити у овоме смислу: Драги хришћанине! Христос Спаситељ наш сашао је с неба, да нас спасе. И Он, пошто је Божанствено дјело људскога спасења на земљи извршио, узнио се опет на небо. По светој Његовој Божанственој науци, Он ће опет доћи, да суди живијема и мртвијема. Другијем својијем доласком Спаситељ ће наградити како све оне, који су за живота добра дјела чинили, тако и оне, који су по несрећи и зло чињели, само ако су се они за њих свесрдно покајали и исповиједали их, докле су овдје на земљи живи били.

Никакво дјело људско не може се од Бога сакрити, јер је Он свезнајући. Он све зна, ко што чини и ко што говори. Он види куда ко иде, и најпослије Њему ниједна људска помисао не може остати непозната. Једном ријечју Он све зна, не само што смо ми учинили, него што смо и помислили.

Пред њим ћемо бити окупљени сви без разлике, како праведни тако и грјешни. Пред праведницима стајаће њихова добра дјела; пред грјешницима ће такође бити нанизата сва њихова зла и хрђава дјела, која су они у животу своје јавно или тајно починили. Господ ће изрећи суд, да праведници уђу у царство небесно; а грјешници у муку вјечну, гдје мукама њиховијема нигда краја бити неће. О, како ће за грјешнике тешка бити мука вјечна!

Но — драги хришћанине — треба да знаш, да је Бог Премилостив. — Његовој милости нема граница. Он жали, да и један грјешник у гријеху своје погине, жели, да се сваки спасе.

Зато је Преблаг и установио св. тајну покајања. Па кад се грјешник свесрдно покаје и пред све-

штеником гријехове своје исповиједа, њему ће Бог све опростити. И тако зла дјела таквога покајаника неће изаћи пред судом Христовијем, него ће га од гријехова очишћена и Богом помилована Спаситељ са праведницима удостојити царства небеснога.

А они грјешници, који се за живота не покају и истинито гријехове своје не исповиједају, него се буду глупо усиљавали, да их сакрију, изаћи ће са свијема својима хрђавијема преступцима пред судом Христовијем, гдје ће по својој заслуги и бити осуђени на вјечну муку.

О свему овоме — љубазни хришћанине — добро промисли, па признај, да си ти за гријех твојега пријеступа, кога си по несрећи учинио, овдје у затвор стављен. Али поред свега тога ево су сада за тебе отворена врата милости Божије, само се покај и искрено исповиједај, па буди увјерен, да је Бог готов, да ти све опрости. Знај, ма колико да су велики и тешки гријехови твоји, због којих си овде пресеуђен, опет је милост Божија већа, него ли сви гријехови људски. Видиш ли, како је тешко овдје у тамници живјети, али овдје опет никакве тешкоће и муке нема у сравању према оној вјечној муци и тешкоћи, која жалосне грјешнике у паклу очекује. Овдашњи затвор има свој почетак и свршетак, а затвор у паклу има почетак без краја и свршетка. Онамо је дакле вјечна мука! Цијена, да се од те бесконачне муке избавиш, није скупа ни тешка. Она се састоји само у твојему покајању! Покај се дакле и исповиједај се, па си спасен.

За твој пријеступ овдје си затворен. И теби се чини, да је овакво стање, у коме се налазиш, за тебе страдање; али истодобно треба да знаш, да је ово с тобом учињено по светој вољи Божијој. Кроз ово твоје страдање Бог те нуди и њим даје ти повода, да се покајеш, за све оно, што си погријешо и безаконо преступио. За то те по мојој светој дужности очински савјетујем, да се, у

покорности св. вољи Божијој, покајем, па да будеш избављен вјечне муке.⁷⁶⁾

Иза оваквијех савјета̄ нека свештеник употреби сходна питања, и тако покајаника свестрано испита.

При одређењу епитимије, у колико то мјесто буде имало, оваквима невољнијема сужњима ваља снисходити, само ако се они покајањем покажу, да то заслужују.

13. Како треба исповиједати оне, које је суд на смрт осудио?

Кад би се свештенику случила прилика, да исповиједа онога, који је судом на смрт осуђен, он је у томе случају дужан, да се са свима својијема снама потруди, да у души осуђениковој пробуди осјећај искренога кајања. Нека свештеник таквومه представи све муке и патње, које грешника иза гроба очекују за гријехове и зла дјела, која је у животу учињео, и због којих је на смрт и осуђен.

Иза тога нека осуђенику разложи, како је Бог неограничено милостив, и како Он по својој пребогатој благодати и неописатој милости прима на покајање свакога, па и највећима окорјелима грјешницима све опрашта, само ако се они буду од срца и душе покајали.

Да би се осуђеник увјерио о премилостивој љубави Божијој према грјешницима, нека му духовник покаже, како свемогући Бог ни једнороднога сина својега није поштедио, само да избави и спасе род људски, те је тако, по неиспитаноме промислу Створитељеву, син Божији, Господ наш Исус Христос, невино осуђен био на смрт, да смрћу Својом од гријеха избави грјешне људе, од којих један (нека свештеник рече осуђенику) и: „ти си!“

Даље, нека свештеник осуђеноме настави проповиједати: како је Бог са двије ријечи чистосердачнога кајања

⁷⁶⁾ Тихонъ Задонскій. Изданіе прете. Гомъ I. стр. 15—16. Москва 1875. год.

у царство небесно примио благоразумнога разбојника, који је до тога часа био велики грешник, те је због великога свога злочинства био осуђен на смрт.

Са осуђеником духовник може говорити само о благи и милости Божијој; о вјечноме животу иза гроба и о свему ономе, што у срцу осуђенога може изазвати топло кајање и хришћанско надање, да ће га Бог примити и све његове гријехове опростити.

При оваквоме случају свештеник нека строго избјегава са осуђенијем ишта говорити о земаљскоме животу и свјетскоме уживању.

Духовник нека осуђенога склони на увјерење, да је он по дјелима својима досуђену казну праведно сам заслужио. Таква осуда самога себе биће највећи израз свесрднога кајања, сличног кајању благоразумнога разбојника, које ће праведни суд Божији склонити на исто онакво помиловање, каквога је удостојен негда био разбојник на крсту осуђени.

Буде ли се осуђеник жалио, да је на основу неистинитијех свједочанстава невини и неправдно био осуђен, то у томе случају духовник нема право, да таквој изјави мјеста даје, него нека осуђеноме покаже, како је и Спаситељ наш на правди и невини био осуђен на смрт. Нека му каже, да ће га Бог наградити по сили његове вјере и кајања, и то тијем прије, што је и ако је невини осуђен. Нека му духовник престави и докаже, како су многи и небројни добри људи на правди и без сваке своје кривице вијенац мучења примили, на да су за то удостојени царства небеснога. Нека осуђенога увјери, да ће и њега Премилостиви Бог удиоником небеснога блаженства удостојити.

Буде ли духовник увидио, да осуђени ропти на своју судбину, то и у томе случају треба, да се духовник постара, да га мудријема савјетима умири, доказавши му, да је земаљски живот у сравању са вјечношћу краћи него један тренутак ока. Из тога нека му представи, да

ће у тако кратком времену сви његови савременици овај свијет оставити и преселити се у други.

Иза овога нека свештеник по правилу осуђенога испита за сва његова дјела, која је у животу учинио. Из такве исповиједи, нађе ли духовник, да су гријехови осуђенога велики и страшни, то нека га ништа не спријечи, да осуђенога разријепи и ослободи од свију његових гријехова и пријеступа, само — разумије се — ако се осуђени буде вруће кајао.

Покаже ли се на жалост код осуђенога упорност к покајању, то и у томе случају нека духовник осуђенога не остави, него врућијема савјетима нека настави, да га склони на покајање. Ако савјети духовникови и не би умекшати могли срце осуђенога, то опет нека га он и до потоњег часа не престане савјетовати. Остане ли осуђеник и при потоњему часу упоран, онда нека се свештеник према њему однесе са жалошћу, као са одпадником од вјере.⁷⁷⁾

14. Свештеник као духовни стадо у свому ваља да својему стаду служи добријем примјером.

Свештеник је дужан примјернијем животом својијем за углед служити својијема парохијанима. Он, по ријечима Христовијема, треба да буде: свјетило свијету, с њом земљи и посредник између Бога и људи. Само они свештеници могу бити добри и достојни служитељи олтара Божијега, који буду у животу своје добри примјер другијема давали. Да би свештеник примјернијем својијем животом могао свијетлити другијема, нужно му је, да у себи има свјетлости добријех дјела. Да би свештеник могао друге водити путем закона Божијега, ваља да сам добро познаје тај пут, а то је: да вазда у својима дјелима себе њим управља.

⁷⁷⁾ Вѣра и Разумъ. број 16. стр. 240. Харковъ 1894. год.

Свештеник је дужан дијелом испуњавати оно, чему друге учи, како му нико не би могао рећи: „лекару, најпређе излијечи самога себе, па ћеш послѣ мене“. Да би свештеник у потпуноме смислу могао одговарати својој светој дужности ваља: да са сваким у миру и љубави живи и да вазда буде:

1. Побожан, кротак, трезвен и према свакоме благ и снисходљив.

2. Да своју дјецу и своју чељад учи, да се владају побожно и поштено; и да у својој кући нигда не допусти, као: свађу, псовку, неумјесне игре, безстидне пјесме, и све оно, што не би доликовало дому једнога духовнога пастира. Ако свештеникова чељад не би била побожна, поштена, послушна и мирна, како би он могао обучавати друге, кад не би знао одлучити своје домаће?! Како би га могло слушати његово стадо, кад га не би слушала његова чељад?!

Свештеник је дужан уредити своју домаћу чељад тако, да би се на њихово владање угледали његови парохијани.

3. Руке свештеникове вазда би имали бити чисте од од сваког неправеднога добитка. Нека свештеник ни од кога ништа не иште преко онога, што му је законом одређено за његов труд.

4. Нека свештеник строго избјегава: крчме, кафане, и друга мјеста гдје није пристојно улазити.⁷⁸⁾

Свештеник никада не смије говорити нешто, што не би доликовало његовоме пастирскоме чину. — Сваки његов говор, па ма гдје га он говорио, ваља да буде поучителан за оне, који га слушају. Његова свака ријеч, која се не би односила, као добар савјет слушаоцима, била би за њега осудителна, по ономе, што је у св. писму речено: „всяко слово гнило, да не исходитъ изъ устъ вашихъ: но точію еже есть благо къ созданію вѣры, да дастъ благодать слышавшимъ.“⁷⁹⁾

⁷⁸⁾ Архијерејско поучење рукоположеноме свеш. Пријевод с Рускога стр. 10—12. Биоград 1858. год.

⁷⁹⁾ Ефес. 4. 24—30.

Свештеник по дужности учи своје парохијане, да опраштају увреде ближњијема својијема; но он први треба да у томе буде добар примјер, како би се стадо угледало на пастира. Нама грешнима по заслугама христовијема Бог опрашта наше гријехове. Па зар и ми грешни људи, да не опростимо онијема, који су по слабостима људскима нама слични?

Св. апостол Павао говори: „другъ друга тјеготы носите, и тако исполните законъ Христовъ.“⁸⁰⁾

Један богослов вели: „Ако свештенику живот не би одговарао његовом св. чину, онда би он сличан био зидару, који би једном руком зидао, а другом опет обарао.“⁸¹⁾

Свештеник ваља да зна, да оно, што је негда апостол Павле рекао Тимотију, то исто и њему говори сада, а то је: „Образъ буди вѣрнымъ словомъ, житиємъ, любовію, духомъ и чистотою“.⁸²⁾

5. Свештеник, као год и сваки други хришћанин, дужан је да се исповиједа.

И премда је свештеник служитељ св. олтара Божијега, али опет он као човјек мање или више може имати својијех гријехова?! Зато је и он дужан, да се као год и сваки други хришћанин код другога брата свештеника у своје вријеме исповиједа.

Свештеник ваља да је у срцу и у мислима чист. Он је дакле дужан у потпуноме смислу да буде чист по души. — А пошто он то не може имати без исповиједи, да њом очисти себе од гријехова, у који је сам лично хотимично или нехотимично на жалост пао.

Ово потребује од свештеника његова савјест, ради њега самога, ради његове душе и ради његове утјехе.

⁸⁰⁾ Галат. 6, 2.

⁸¹⁾ Вѣра и Разумъ N-ro 3. стр. 160.

⁸²⁾ I. Тим. 4, 12.

А поред тога од њега то захтјева и његова свештеничка дужност.

Он ваља да исповиједа своје духовно стадо, да га чисти и лијечи од разнијех гријехова и порока. А како би он то могао чинити, ако није пређе себе очистио од својијех гријехова? Дужан је дакле он, да најприје опере своје сопствене руке, па тек онда да предузме испирање другијех.

Бог преко пророка Исаије од старозавјетнијех свештеника̄ захтјевао је чистоту духовну, то јест чистоту унутрашњу душе њихове. Ево тијех ријечих: „очистите себе ви, који носите сасуде Господње.“⁸³⁾ Под именом сасуда Господњијех, шта би нам ваљало разумјети? — ништа друго, него душе људске, које су образ и подобје Божије.

По овоме, које носилац душа људскијех? — нико други него свештеник. На крилу науке у вјери, и мудријема савјетима, он их је дужан носити и понијети у царство небесно. Зато духовна крила свештеникова треба да су оснажена правдом и чистотом.

Свештеник је дужан онима, те кад њега долазе на исповијед, изрицати осуду за њихове гријехове; а питање је: како би он то могао чинити, ако сам као судија није прав, или бар, ако није покајањем — исповијешћу — оправдан и очишћен?⁸⁴⁾

Сами апостол Петар и ако је уживао особиту љубав Спаситељеву, он је једном приликом признао себе за грјешника пред Господом, рекавши својему Божанственому учитељу: „изиди отъ мене, яко мужъ гръшенъ есмъ.“⁸⁵⁾

Како би нам ваљало тумачити ове ријечи Петрове? — никако другојачије, него их признати, као праву и истиниту исповијед Петрову, коју је он учинио пред самимъ Спаситељем. С првога погледа оvdје нам се пред-

⁸³⁾ Исаја 52, 11.

⁸⁴⁾ Руководство дѣя сельскихъ Пастырѣ стр. 302 Кіевъ 1894. год.

⁸⁵⁾ Лук. 5, 8.

ставља њеко противорјечије; јер знамо, да је Петар срцем и душом одан био Христу, а овдје напротив сам вели, да се Христос од њега удаљи. Али то није тако, него Петар увијем још више жели, да се приближи Господу. А ово удаљење, које је Петар Христу изјавио, потијече од веће вјере његове, а то: да Христос мјеста може само имати код онога, ко је чист од гријеха.

Ето између многијех и ово је један примјер, да је свештеник дужан да исповиједа своје гријехове. Кад је апостол Петар себе признавао за грјешника, то ко би други могао рећи, да му није нужно, да се исповиједа?! По овоме дакле и ми без разлике сви свештеници дужни смо се у своје вријеме исповиједати. И при тој св. тајни дужни смо ријечима апостола Петра замолити Господа: „Изиди од нас Господе, јер смо ми људи грјешници;“ или још боље да речемо: Господе! „вјерујемо и признајемо, да Ти мјеста можеш имати само код онога, чија је савјест чиста и покајањем од гријеха опрана.“

Свештеник је дужан да се исповиједа и зато, да му не би когод могао рећи: „Лицемјер, изми првђе бревно изъ очесе твоего, и тогда узриши изяти сучецъ изъ очесе брата твоего.“

18. Свештеник је дужан у најстрожијој тајности чувати све оно, што је при исповиједи чуо од онијех, који су се код њега исповиједали.

По црквенима правилима, свештеник је дужан нена-рушиво у тајности чувати све оно, што би при испо-виједи дознао од онијех, што су се код њега исповиједали.

У јединоме само случају, црквена правила не само да дозвољавају, него свештенику и наређују, да својему надлежном епископу неодложно достави оно, што би при исповиједи од кога дознао, који би се односило: противу св. цркве, земаљскога Владаоца, Дома и земље Његове.

⁸⁰⁾ Мат. 7, 5.

За ово је свештеник дужан на вријеме и неодложно саобћити, како би се зла умишљена намјера преду-предила.

Да свештеник одустане у овоме чинити икакав корак саобћења своме надлежном епископу, може му послужити једино то, ако би по његовијема савјетима злоупотре-мишљеник заклетвом пред Богом потврђено обећање дао, да ће од зле своје намјере одустати, и да се више нигда на то повраћати неће.

Иначе осим тога свештеник је дужан у највећој тајности чувати све гријехове: смртне и опроштајне; унутрашње и спољашње; јавне и тајне. Такође свештеник нигђе и нигда не смије говорити, ни о околностима, које су нечији гријех изазвале; о учасницима гријехова; о епитимијама, које су дате покајанику; о тајнијема болестима и у опће ни о једном гријеху, који је био предмет говора при исповиједи.

Ако би се догодило, да когод несмотрено запита свештеника: како му се народ исповиједа; како он сам при исповиједи поступа са покајаницима, у овом случају нека свештеник таквога само опомене на дужну пристојност, и ништа више. Кад би и како би когод свештенику примјетио: како је могао светоме Причешћу допустити извјеснога јавнога грјешника? У таквоме случају нека се свештеник ограничи на једини овај одговор: „ја све што радим, радим по мојој светој дужности!“ Даље мимо овога никакво објасњење не смије бити.

Ако би когод од покајаника пред другијема почео нешто приговарати свештенику, као: зашто га није при исповиједи разријешо, или зашто му је одредио толику епитимију, коју он није заслужио; у томе случају свештеник је дужан уздржати се од свакога одговора.

Свештеник ни у коме случају не смије у друштву водити разговор ни издалека у опће о гријеховима, који су му при исповиједи казивали, па ма то било, да у

томе друштву и није присутан нико од онијех, те су се код њега исповиједали. Јер тијем свештеник дао би повода, да присутни посумњају, као да духовници нијесу строго дужни у тајности чувати исповијед.

Такви примјер могао би бити узроком, да се присутни у своје вријеме уздржи од чистосрдачне исповиједи и пред другијем свештеником бојећи се, да тако и и тај не би на јавност изнио њихове тајне.

Ако би когод хтио, као у шали, да изазивље подсмјех: како овај или онај свештеник исповиједа; како се један или други покајаник при исповиједи држи, и томе подобно, таквога свештеника нека строго опомене, да се стави у границе хришћанске пристојности.

Од свега онога, што је чуо при исповиједи свештеник слободан је употребити ово:

1. Може се молити Богу за свакога појединога, и за све скупа оне, који су се код њега исповиједали, да им Бог опрости гријехове њихове.

2. Може се код свога надлежнога епископа, или код другога искуснијега од себе брата свештеника тајно посавјетовати за правилније ријешење већијех и тежијех гријехова. Али ни у томе случају не смије откривати особу, која је тај гријех учинила.

3. Свештеник из практике исповиједи може у своју и својијех парохијана корист употребити оне хришћанске врлине, које је код њекијех добријех хришћана при исповиједи увидио. А такође на против чувати себе и своје парохијане од онијех порока, које је код њекијех грјешника на жалост упознао.

4. Свештеник може из онога, што је при исповиједи дознао, састављати проповиједи, да њима морално користује своје парохијане. Али и у томе случају дужан је најстрожије да се чува, да не би ни издалека дао повода, да когод из његова говора закључи, да се нешто њему приговара. Да се ово не би догодило, нека

свештеник мудро пази, како мјесто користи не би штету учинио.

И сами покајаник дужан је строго чувати у тајности све оно, што је на исповиједи духовнику казао; а тако и све оно, што му је том приликом свештеник говорио. Противу овога гријеше сви они, који у шалу узимљу разговор о ономе, што се при исповиједи говорило.

Тајну исповиједи дужни су строго чувати и сви они, који су њеком приликом могли дочути нечију исповијед. Печат ове тајности чувати дужни су не само свештеници, који исповиједају, него и јепископи и други свештеници, са којијема се је духовник савјетовао о ријешењу једнога или другога гријеха. А овакву тајност чувати такође дужни су и они, који су се при исповиједи боленога напли, т. ј. ако их је духовник позвао зато, што се без њихове помоћи болесник можда није могао исповиједати. У оваквоме случају разумијевају се и они, који су по потреби разумијевања језика били употребљени за тумача између духовника и покајаника. А тако даље и сви они, који су њекијем начином могли дознати непосреднијем чувењем нечију исповијед.

Ако би гријех покајаника био тајни, то таквоме треба дати и тајну епитимију, како се са јавном епитимијом не би покајаник довео у подозрење. А јавнијема, грешницима, чији су гријехови народу јавно познати, као: отворени блудници; прељубочинци, крадљивци, убице, пјанице, гатари и њима слични, осуђују се на јавне епитимије.

Свештеник не смије одкрити тајну исповиједи ни у томе случају, кад би то и од њега и грађанске власти захтијевале. Кад би свештенику кроз исповијед познат био и такви грешник, за чији пријеступ неко певино страда, то ни у томе случају духовник не смије открити исповијед.

Под покровитељством неограничене милости Божије Православно свештенство послушно наредбама свете

цркве вазда је ненарушиво знало чувати печат исповједне тајности.

Ево како о томе један црквени научењак пише: „ми-
лосрђе Божије пространо је као море, а гријехови људски
тепки су као камење. Па као што у море бачени камен
падне и у просторијама морскијех дубина од свакога
људскога ока сакривен остане; тако исто и гријехови
наши кроз исповијед у море милосрђа Бежијега пупитени,
не могу никоме бити познати.... Као што Христос Спа-
ситељ наш, који познаје све наше гријехове, никоме их
не казује; тако и духовник као служителъ Господњи ни-
коме их не смије казати.“⁸⁷⁾

И по томе све оно, што је свештенику казато при
исповиједи, то је дужно предати вјерноме забору.⁸⁸⁾

О чувању исповједне тајне у књизи: „О должностяхъ пре-
свѣтеровъ приходскихъ,“ стоји следеће: Духовнијем Регламентом
у додатку под број 8, вели се —: свештенику, који
се при исповиједи покаже горделив и суров, ваља оду-
зети право и власт исповиједати, а под број 9, каже се:
онога свештеника, који открије тајну исповиједи, треба
лишити чина свештевичкога, па иза тога таквога ваља
предати грађанскоме суду. Закон пак грађански наређује,
да се таквоме језик за врат одсијече.“⁸⁹⁾

⁸⁷⁾ Напоминање свшченику обь обязаностяхъ его при совершеніи таин-
ства, покаянія. Соч. Архіеп. Платона Костромскаго. Изданіе третье стр. 60.
Москва 1896. год.

⁸⁸⁾ Нап. свшц. обь обязан. его при совер. таинст. покаян. Соч. Архіеп.
Плат. Костр. Изданіе Третье стр. 56. Москва 1896. год.

⁸⁹⁾ Књига о должностяхъ пресвѣтеровъ приходскихъ стр. 155. изда-
ніе двадцать шестое.

ЛЕКЦИЈЕ

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

за своје ученике и ученице

саставио Ј. Љепава.

Динко Златарић (1556—1610) такође је родом из Дубровника; учио је у падуанском универзитету и будући врло млад (23 г.) постао је ректор универзитетске гимназије, затим је живио неко вријеме у Загребу, па најпослије у Дубровнику. У младости дама његовог срца била је Флора Зузорићева, која се прославила у Италији љепотом и даровитишћу, а позната је и у далматинској поезији. Флорентинци су је називали дубровачком Аспазијом. Њој су већином упућене љубавне пјесме Златарићеве, као и неке Рањинине. Још у Падуи Златарић је превео „Аминту“ Тасову под именом „Љубмир;“ доцније превео је „Електру“ Софоклову, а гдјешто и из Овидија. У његовијем пјесмама, као и у код Рањине, понајвише је дидактизма. Он је чистотом језика и љепотом стила надвисио све своје предходнике. И тако је утврена била стаза, да се могу појавити три највећа пјесника дубровачко-далматинске књижевности, а то су: Иван Гундулић, Џон Палмотић и Игњар Форџи. Ево Златарићеве једне љубавне пјесме:

Од коси прамени,
С ким злато губи чес(т),
Ки срце све мени
Стегеше у тврд вез.

Очи, ким таки зрак
Вишњи је сатворил,
Да могу ноћни мрак
Обратит у дан бил.

Лица, ким прољеће
Румено и бјело
Узнажа свећ цвјеће,
Тер цавте весело.

Усти, ке опточи
Жив корал, и крију
'Чист' бисер с' источи,
Кем злато добију.

Смјех, ким се прекратит'
 Може зло дресеље,
 И тужну мир вратит'
 И драго весеље.

Р'јеч блага, прави глас
 Од анђел небесних,
 Изврстан свим узрас(т),
 И ход пун дика свих.

Ум висок и крјепос(т),
 Прем у цвјет' младих љет'
 Поштење и љепос(т)
 Ку досље не има св'јет.

Тер ине врједности
 У теби сабране,
 Ке маљем задости
 Бише згар подане,

Чине ме усилос,
 Госпоје, еве мислит',
 Како ћу у милос(т)
 И љубав твоју прит'.

Иван Гундулић. Иван (или као што говоре у Дубровнику Тиво), син Франа Гундулића, родио се у Дубровнику 12. јануара 1588 г. од знамените властелинске породице, која је имала знатну улогу у вршењу послова ове знамените републике. Почетак његовог образовања била су обична тада *хуманиора* (гимназија), затим се одао философији, по свршетку које изучавао је римско и домаће право и у овом тако успио, да је врло млад доспио до угледног положаја у држави, па чак и кнез је једном био. У хуманистичнијем предметима и философији учитељи су му били језуити. Кад му је било 30 година оженио се Николицом Соркочевећевом, с којом је изродио 3 сина и једну кћер. Жена му је била врло образована, што је, по свој прилици, много допринијело, да се свом душом ода књижевности. У његово вријеме Дубровник бјеше на врхунцу своје славе и моћи; богаство са свију страна свијета, особито са истока, бијаше се слегло у њ; ту се подизаху школе, величанствени храмови и дворови; ту се осниваху научна и књижевна друштва. Гундулић је најславнији представник тог сјајног доба добровачке државе. Као и многи други пјесници и прије њега као и послеје, и Гундулић је свој рад отпочео пријеводима, као првијем покушајима на књижевном пољу. Овај рад почиње око 1610 године.

Као и његови предходници он се васпитивао на талијанскијем класицима, али по свему се види, да му је добро позната била и домаћа књижевност. Међу пријеводима спомиње се и ослобођени Јерусалим од Таса. Звучни италијански стих он се старао пресадити и у српску књижевност, у чему су доста успјели и његови предходници. У том одношају он је највише показао класичности у језику и стиху, у лакости и у избору слика, у складности и милини пјесничког говора. По обичају онога времена он се придружио колу младијех пјесника, који су радили на драми, те је написао или превео неколико драматскијех дјела правца класично-идиличног са много лирскијех рефлексија; такве су: „Аријадна“, „Галатеја“, „Дијана“, „Прозерпина“ уграбљена“, „Армида“, „Дубравка“, „Церера“, „Клеопатра“, „Посветилиште љубено“. Ово су већином пасторали са више или мање комичног елемента. Од свију особите пажње заслужује „Дубравка“, најбоља дубровачка пастирска драма, у којој је пјесник свио вијенац у славу слободи, највећем уресу свога родног града, а то је особито изразио у почетној пјесми:

О лијепа, драга,
 О слатка слободо!
 Даруј нам сва блага
 Вишњи нам Бог је д'о!

Уароче истини од наше све славе
 Уресу једини од ове дубраве!
 Сва сребра, сва злата,
 Сви људски животи
 Не могу бити плате
 Твојој чиској љепоти и т. д.

Од преведенијех драма или боље рећи спјеванијех по италијанскијем обрасцима најљепша је „Аријадна“, коју је представљала дружина Тудипевића, којему је пјесник и посветио:

Први чин „Дубравке“ збива се у дубрави на дан св. Влаха. Пастири га прослављају тако, да најљепшу пастирицу у селу одаберу за најљепшега пастира. По овоме би пастирица Дубравка свакако допала Миљенку, јер су њих двоје најљепши од свију. Али како је свијет сада покварен и да се лако подмитити, тако је и овдје новац поткупио бираче, те Дубравка допаде богатом, али ружном Грдаку. Кад их је у цркви требало вјенчати, Бог љубави, или боље рећи његов кип у храму, расрди се, црквица се потресе; а кад је у њу ступио Миљенко, опет богу љубави, Амору, разведри се лице, дивна свјетлост обасја Миљенка; сад пастири отму Дубравку Грдаку и предаду је Миљенку, те се

тако обоје усреће. Свештеник их вјенча; сретна Дубравка и сватови принесу жртву на олтар слободе. Драма се свршава оном истом лијепом пјесмом, којом је и почела:

О лијепа, о драга, о слатка слободо!

У ову драму згодно су уплетене и шаљиве епизоде: сатири Дивљак оставио жену и лута за Дубравком, али га најпослије опамете тољаге пастира; сатири се натјечу у пјевању, свирци у загонеткама, а уз то се смијешно одјенули и накитили, да буду лијепи као виле. Јадиковање страног рибара, који је испод лавовог ждријела, т. ј. силе млетачке, утекао у ову слободну дубраву, истиче нам тенденцију ове драме; дубрава је сам Дубровник, те је пјесник овом својом драмом створио споменик слободи града Дубровника, тог поузданог склоништа од насиља млетачког и турског.

На много мјеста сретамо чисто народне поскочице:

Скуп (пјева):

Игра коло, скоч'мо боље,
Свад се кади добре воље,
На пир, на пир ход' свако хрло,
Справи трбух, чисти грло,
Да све лије, да све пије,
Хоја, Леро, Долерије,
СРНОДРЕВИЋ

Аријадна, кћи критског цара Миноса, заљубљује се у Тезеја, али је овај оставља, а она се удаје за Бакуса.

Предмет Аријадне. Кад је Тезеј дошао на остров Крит, Афродита, да помогне свом птићенику, учини, да кћи Миноса, цара критског, заволи тог јунака, те му даде клупко, помоћу којег је Тезеј изашао из лабиринта убивши Минотавра. Тезеј бјеше јој обећао, да ће је узети, и поведе је са собом. На острву Накосу, кад је Аријадна спавала, Тезеј је остави. Тешко је описати тугу и очајање сиротице, кад је пробудивши се видјела, да је сама и остављена на туђем жалу. Али мало послје била је пријатно изненађена, кад је Бакус цазове својом заручницом и женом. Тад је и Зевс обдарио бесмртношћу. Умјетност свију времена много се бавила Аријадном.

„*Прозерпина.*“ Деметра (Церера) роди Зевсу Персефону (божицу вегетације). Једном се Прозерпина играше са Оксанидама на цвјетној ливади и забављаше се тргајући цвијеће и плетући од њега вијенце. Кад се бјеше одмакла од својих другарица, наједанпут распукне пред њом земља, из унутрашњости њене провали на колима и ватреним коњма Ад или Плутон

и као муња је сподби и однесе у своје тамно боравиште, да то њезине другарице нијесу ни опазиле. Залуду се је Прозерпина отимала, врискала. Дуго је мати тражила своје мило чедо, али све залуду, најпослије је Хелије (сунце) прокаже, што се догодило, али дода, да је то било са знањем Зевса. Церера (Деметра) се врло разгњеви и повуче се у самоћу, тад земља престане рађати, људски род бјеше дошао до пропасти. Најпослије Зевс мораде послати нарочитог посланика, да изведе Прозерпину на овај свијет. Она радо крене, али јој на поласку Хад даде да поједе шипкову коштицу и привеже је тим за се, да се није могла за увијек повратити матери. Тад склопе уговор, да двије трећине године она остане код матери на горњем свијету, а остало вријеме у подземном свијету. Тако она сваке године у прољеће долажаше испод земне дубљине на радост своје божанске матери, а у позну јесен и опет ступаше у царство мрака.

По примјеру свију другијех и Гундулић је писао и преводио побожне пјесме; он је превео неколико псалама и то љепше од свију својијех предходника. Најљепша је и најокруглија међу Гундулићевијем дјелима пјесма „Сузе сина разметнога“ елегичног карактера; то је дјели низ лиричних дивнијех размишљана с цртањем појединијех домената на тему познате јеванђелске приче. Још су стари говорила за ово дјело, да му нема премца, да је дјело, које се не може доста нахвалити. Ево што о свијету и животу каже:

Ето живот мој свједочи,
Какав св'јет је и што даје;
Кад се смије, плаче узрочи;
А кад блазни, тад издаје;
У уресну љепу суду
Здржи налип и смрт худу.

Цјеловом те сладцим трује,
Грлећ' те смртно убија,
У хвалах те истих пјеује,
А у крепчинах свјет превија;
Разлик образ ставља на се,
Ка звјер, ка се вјетром пасе.

Тихо с хитрим засједами,
Тјера из срца свих бојазни,
И унегује спрва и мами,
Под приликом од пријазни,
Па ко силник плеше и меће,
Тко се узда у њ највше.

Ах! сад имам памет хитру,
 Све је што свјет гледа и двори
 На огњу восак, дим на витру,
 Сн'јег на сунцу, сан о зори,
 Тренуће ока, стрјела из лука,
 Кјем потегне снажна рука.

Ах! није живот људски друго,
 Нег' смућено једно море,
 Нег плав једна, ку у дуго,
 Бију вали како горе;
 И ср'јед ових нетом тмина
 Човјек се роди, мр'јет почиња.

Славне госпође и краљице,
 Ких љепости још се хвале:
 Златне косе, драго лице,
 Љувен поглед, ке су имале,
 Ах, виђ', што су у ово доба:
 Мало праха у дно гроба.

Главна снага дара, главна моћ вјештине и поезије Гундулићеве показала се у његовом сном снјеву „Осман,“ коме су савременици прорицали бесмртност, и којим се ми и данас, последије близу 300 г. поносимо. Гундулић је желио узети предмет од велике пјесничке занимљивости, а у исто вријеме да прослави словенство, а нарочито Дубровник и уопште цијело српство. У „Осману“ пјесник приказује трагичну смрт цара Османа II (1622), а у сvezу с тим доводи и пораз, што га је спремио младом турском цару код Хотима (1621) краљевих пољски Владислав. Поема је написана у стилу тадашње талијанске епопеје; Ариосто и Тасо, по свему се види, били су обрасци за Гундулића, особито потоњи; могу се наћи паралеле са Virgiliјем, Хорацијем, Овидијем, Хомером (н. пр. 13 пјесма много напомиње IV пјесму Ослобођеног Јерусалима; Крунослава и Соколица копије су са Ериминије и Хлоринде и т. д.) То је био вијек псевдокласицизма, за којим се и Гундулић поводио. У многијем пјесмама овога снјева истиче се као главна идеја борба хришћанства с Турцима, т. ј. оно исто, чим се бавила у то вријеме народна српска епонеја. Док су други пјесници тек се примицали народној теми и животу и гдје што само позајмљивали од духа њезина, Гундулића видимо гдје стоји савршено на једном гледишту са народном пјесмом, те се у својој поеми свуда радује побједи крета над полумје-

сецом. Романтика у оно вријеме даваше духовима више слободе, те ни овај спјев нема оног јединства и збијености, коју класичност од пјесника захтијева, пошто се главна мисао не концентрира на једној личности, него је развучена између Владислава и Османа, који готово исту вриједност имају. У истини главни је јунак у овој поеми јужно словенство, а на првом мјесту српство, јер је главни смјер епопеје ослобођење јужнијех Словена испод турског јарма. Из ове пјесме видимо, да Гундулић дивно познаје географију и историју и то не само Дубровника и Пољске, но и другијех племена, особито јужнијех, а међу овима на првом мјесту Срба. Он се поноси српском поезијом. Обраћајући се Дубровнику каже:

Живио миран и слободан,
 Дубровниче бијели граде,
 Славан свијету, небу угодан...
 Робови су твоји сусједи,
 Тешке силе свем господ,
 Тве владање само сједи
 На престољу од слободе,

NACIONALNA

У другој пјесми Гундулић баца пјеснички поглед на српску историју и славу њенијех јунака: ĐURĐE

У њих (т. ј. Срба) свуд се витези знади,
 Кога круном коцје обдари;
 Шћепан, Урош и остали
 Од Пемањске куће цари
 У њих живе слава обилна,
 Ку Обилић стече мудри,
 Кој ханџаром цара силна
 На Косову смртно удри;
 Просијетлит' се је у њих хајо,
 Куд год свјетли сунце жарко,
 Свилојевић још Михајло
 И Краљевић јунак Марко;
 Гласи се у њих сред народа,
 Од истока до запада
 Вјера, господство и слобода
 Дубровника мирна града

Ево како на другом мјесту тужи:

О Словенска земљо лијепа,
 Што сагрјешти небу гори,
 Да те таки удес цијепа
 И јадам те вјечнијем мори?!

Потиштени тви синови
 Господичној некад у власт
 Изроди су, па' робови
 Жељни с овцам' траву пасти.
 Ах! да је проклет, ко пјеч вире
 На својега режи брата:
 Јер несрећа твоја извире
 Само из твога кална блата!

Он сматра Маћедонију за српску покрајину, те је за њега Александар Велики Србин; древнопољска поља српска су. Особито у XIII пјесми, гдје нам приповиједа несрећну судбину Бранковића породице, он је дивно оплакао коначну пропаст српске државе. Сунчаница се има сматрати просто оличење слободе. Код њега *словенски* исто је што и *српски*:

Ки се унука (сунчанице отац) унук зове
 Ђурђа Деспота и Јерине
 Од ких име и сад слове
 Низ *словенске* покрајине.

На другом мјесту:

Још сред уста њута змаја
 И ноката бијесна лава
 Око тебе (Дубровника) с тоба краја
 Словенска је сва држава.

Његова је завјетна идеја, да се јужно-словенске земље ослободе и уједине, те ту круну нуди пољском краљевићу Владиславу:

Немањићу да Стјепану,
 Намјесник си круне царске,
 Чим под тобом земље остану
 Српске, рашке и бугарске.

За тим му препоручује, да једно одјељење своје војске пошље у старо Никопоље, гдје се Марка Краљевића, као што каже, још попјева бојна срећа, а њему самом вели:

Скокни коња по Косову,
 Гдје уби Милош цара опака,
 А к б'јелому Смедереву
 Пошљи киту твојих јунака.
 Да одахне и почине
 Укопаних пепо кости
 Ђурђ' деспота и Јерине,
 Ких зет Мурат ожалости.

Што се обраћа краљевићу Владиславу као узданици словенској, није чуда: Пољска је тада била на врхунцу своје славе, а доцнија права узданица словенска, Русија, налазила се у најтежим околностима, као што нам је познато из историје.

Гундулићева сва дјела не сачуваше се, па и „Осман“ не дође до нас цео: из њега се не нађе 14 и 15 пјевање. Много се нагађало односно ова два пјевања. Армин Павић мисли, да је Гундулићев „Осман“ пјесниковом смрћу остао недовршен. Прије но је постао „Осман“ онакав, какав је данас, пјесник је написао сјев „Владислав“, у којем је Гундулић опјевао бој код Хотима 1621. Приликом женидбе Краљевића Владислава Гундулић је спјевао још и пошљедице Хотинског боја, а то је смрт Османова, додао је још неколика романтична епизода и тако је постала данашња епопеја. С овим се у главном слаже и Св. Вуловић.

Пјевање I, XVI—XX чини једну, и II—XIII другу цјелину. Изгубљена два пјевања попуњали су његов унук Петар Соркочевевић (1749—1826 г.), Марин Златарић, али се понајбоље примачао ориџиналу у наредно вријеме Иван Мажурашић.

Пј. I. и II. Иза увода, којим се пјесма посвећује Владиславу, Осман се свјетлије са три доглавника своја (а то су велики везир Дилавер, хота Омер-ефендија и велизар-ага Сулејман), што ће с јањичарима, да их казни за своје преступе у лањскоме рату. Хоће да их поведе на исток и онђе да их казни. Она га тројица свјетују, да најприје смакне Мустафу, да узме дјевојку одлична рода, да би за његова одсуства таст му могао управљати царством, и нека завргне мир с Пољацима. Цар пристане на два пошљедња приједлога, а младоме пољачкоме витезу Коревскоме, што је допао сужањства у пошљедњем Богданском рату (Богданија исто је што Молдавска) поставиће јачу стражу.

У III. и IV. пј. се описује пут Али-паше, који је послан, да утврди мир с Пољацима. Дошавши на лањско бојиште, Али-паша своме пратиоцу приповиједа догађаје прошлога рата.

Пј. V. Али-паша с ону страну Дњестра сретне Крунославу, Коревскога вјереницу, која је, да би само драгога ослободила роштва, самога султана позвала на мејдан, али се мјесто њега побила Соколица, кћи хана монголскога, миљеница Османова. Њихов је двобој остао неодлучав. Него сазнавши последице, да Соколица плијени пољачке крајине, Крунослава свуда обилази, да је пађе. Пој Али-паша сада приповиједа невоље засужњскога јој вјерника.

У VI. пј. Крунослава, обучена у млада Угринa, пође главом у Цариград, да Коревскога откупи златом. Осман жељно ишчекује поклицара из Пољске.

У VII. и VIII. пј. Кизлар-ага обилазећи свијетом, да свом господару скупи лијевијех дјевојака, дочеује, да у Смедереву има прекрасна Сувчаница, јединица старца пастира, слијенога Љубдрага, пошљедњегa потомка рашких доспота. И оде тамо и уграби дјевојку. На путу у Цариград прими још заповијед, да пошаље људе, нека потраже Соколицу, јер је цар рад, да га она прати, кад пође пут истока.

Пј. IX. до XI. наставак су пјевању V.: У Варшави славе годишњицу хотимске битке. Госпође играју коло крај Висле, али их зароби Соколица, која обилази са дружином јуначкијех пратилица. Него ето срећом и краљевића Владислава ловeћи са другима по лугу. Он их ослободи и нагна Соколицу, да се окани пљачкања по Пољској. И спреми се Соколица поласку кући, кад али ето црнца, кисларагина гласника, који је позове пред цара. У то и Владислава позову у Варшаву, јер је дошао царев поклицар. Али-паша, уведен у краљевску вијећницу, диви се њезиној љепоти, а и по њој краљева и сликама, што показују призоре из прошлости. Наједној од тијех слика угледа и себе, како бјежи од Цариграда. Привољен Пољску миру, Али-паша се с богатијем даровима враћа у Цариград.

Пј. XII. наставак је пјевању VI.: Крунослава у Цариграду од Ризван-паше, који стражу стражи код Коревскога, хоће да откупи драгога. Ризван обрекне, да ће гледати код цара, не би ли га пустио на слободу, а међутим да јој је просто ући у тамницу. И превари се Крунослава, те остаде и она засужњена.

Пј. XIII. Краљ пакла срдит, што је Владислав побио Турке, сакупи цијели пакао у вијеће, на да се освети Пољацима хришћанима, пошље своју паклену војску у Цариград бунити Турке, јер су турске чете браћа четама пакла.

Пј. XVI. до XX. Како су дознали јањичари, да цар хоће да их изведе на исток и тамо да их посијече, они се силно узбуне и заишту, да им се предаду зли свјетници цареву. Цар би сада одустао од смишљене казне, али неће да жртвује својих доглавника. У то Мустафина мати позове Даута, беглербега румелијскога, да се побуњеној војсци постави на чело, да смакне Османа, и Мустафу да опета постави на пријесто. Даут послуша и склони војску на засновано дјело. Али најприје ударе на двор Дилаверов, па кад их овај сретно одби, крену према сарају. Сада се Дилавер преодјене и пође пут Натолије, да

војску доведе у помоћ цару. Него спахије ударе за њим у потјеру, стигну га и убију, и не даду га ни сахранити поред свих горљивих прошња његове љубе Бегум. Међутим побуњеници посијеку Али-агу, вођу јаничара, и Хусеина везира, а њихове главе однесу у Хат-мејдан (пред Ахметову џамију). Ухвати и Османа, по заповиједи Мустафиној га посаде на старо кљусе и праћени силном свјетином одведу у тврђаву Једикуле, гдје га и удаве, како им је заповиједио Даут.

Ево како је Мажуранић допунио Османа:

Цј. XIV. Дознавши Осман од свога звјездознавца да звијезде не пријају његову путу на исток, уплаши се, ал га неки паклени дух у прилици хоџиној поткријени у првашњој одлуци. А друга паклена срдита љубоморност у прилици слуге Беџира наговори Ризван-нашину кћер Љубицу (споменуту у 12. пјесми), која је потајно љубила Коревоскога, на освету против њега и Крунославе, што је код њега у тамници. У то дође чета Турака, те убију засужњенике.

Цј. XV. Осман својим вијећницима најави мир, уречен са Пољацима, који траже, да им се врати Коревоски. Стари Ризван сад исповиједа, што је био Коревоским, па замало погине од жалости. Међутим је кизларага са Сунчаницом дошао у Дринопоље, али ју је ондје ослободио неки кадум, који не бјеше нико други, већ њезин негда заробљени брат. Кад стигне Кизлар-ага с осталијем љепотицама у Цариград, Осман одабере Соколицу и још двије дјевојке одлична рода, да му буду жене, и одреди, да се до маја имају учинити приправе за пут у исток.

Ђон Палмотић (1606—1657) заузимље послеје Гундулића прво мјесто по великој плодности. Он се родио у Дубровнику и био је исти рођак Гундулићев. Као савременик Гундулићев и он је учио хуманиора; учитељи су такође били језуити. Тако је савршено познавао латински језик, да је у почетку чувен као латински пјесник. Доцније под утицајем Гундулића, он се осврне на народну поезију и врло марљиво стаде изучавати народни језик. Видећи како је тај језик покварен у Дубровнику талијанизмима, Палмотић науми да корјенито проучи тај језик ондје, гдје се сачувао у својој свој чистоти, а то је у сусједној Херцеговини и Босни. Имао је необичну лакоћу за писање, по ријечима његовијех биографа, а судећи и по његовој радњи, он је тако много урадио, да би се могао прозвати дубровачкијем Лопе-де-Вега, који је мало прије њега живио. Он је написао много, а највише је пагињао драми. У избору предмета он је био врло мало самостапац. Због лакости, која га је служила,

те је чувен био и као велики импровизатор, није навикао озбиљном критичком раду, него је својим предметима мало пажње поклањао. Причају, како је он другу још веселију строфу пјесме казивао, док се прва пјевала. У друштвима за представљање у стању је био на мјесту смислити план, одредити дружини улоге и сваком појединце његову улогу у стиховима казивати. За своје драме поглавито је узимао готову грађу из класичнијех писаца, а и из народне историје. Из Virgилу је узео драму „Улаз Енеја к оцу Анхизу“, од Хомера „Ахилеса“, из Софокла „Едипа“; из Овидија „Отмица Хелене“ из Тасо „Риналдо“ и „Армиду“ и т. д. Из предања о почетку Дубровника свог „Павлимира“, а из дукљанског летописца узета је његова „Цаптислава“, гдје он слави словенска јуначка дјела. Много је драма изгубљено. Побожност му се огледа у његовом извршеном дјелу „Христијади“, слободној преради поеме истог имена од Јеронима Виде, славног латинског пјесника, једног од почетника псевдокласицизма (Видино у VI пјесама спјевано у 1535 г., а Палмотићеве у 24 пјесме). У „Христијади“ је Палмотић античну помијешао са словенском митологијом. Ово му се сматра најглавније дјело. Осим тога писао је још лирске пјесме поглавито побожне садржине. Од исте куће видимо још два пјесника, то су били брат Ђорђе Палмотић и његов сродник Јаков Палмотић (ум. 1680 г.) Овај потоњи био је дубровачки властелин, који је учинио својој отаџбини велике услуге за вријеме трешње 1667, која је исуришила Дубровник. Он је неко вријеме био посланик у Цариграду и Риму. Јаков је познат по епској пјесми „Дубровник поновљен“, коју је написао приликом трешње.

Пад дубр. далм. књижевности. Страшна трешња 1667 г. уништила је била готово Дубровник, те се послје тога до данас никад већ не могаше дићи до прџашње величине. У граду и околини биле су порушене готово све куће; погинуло је више од 5000 људи; к томе је још дошао и пожар, који је поништио и оно мало, што је од трешње преостало. Сусједни становници притекоше у помоћ рушиоцима Дубровника, те стадоше плачкати и убијати. Ова несрећа сломила је стари дубровачки живот. Истина, град се опет подигао уз помоћ папину и сусједнијех држава; али трговина се дуго није могла подићи. Да би угодили папи, Дубровчани нијесу хтјели пустити никога из сусједних земаља Херцеговине и Босне, те тијем су спријечили насељавање града.

С падом Дубровника паде и књижевност. Послје Гундулића пјесници већ не бјеху у стању стојати на оној висини,

до које је допрла његова поезија. Они су усвојили били лакоћу стиха и спољашњи облик, што је код Гундулића доведено било до савршенства, али нијесу ишли даље у садржини. Од ових вриједи споменути главније.

У XVII вијеку има још много писаца. *Владислав Менчетић* написао је „Трубљу словенску“ херојичну поему у славу хрватскога бана Петра Зринског, па је писао драме и љубавне пјесме. И син му је Шишко био пјесник. Иван Бунић Вучичевић (умро 1658) са три сина, који су такође били пјесници. Иван Бунић спада у ред најплеменитијих пјесника, а његове лирске пјесме, назване „Пландовања“ спадају међу најбоље лирске производе на овој страни. У љубавнијем пјесмама по њежности приближује се Анакреону, а духовне му се узносе до висине мисли старијих отаца. Особито се цијени његова *Мандаљена покорница*.

Од пјесника који нијесу били дубровчани познати су Петар Канавелић, родом из Корчуле, (род. 1600—1690), који је био послје дубровачки сенатор.

И овај је књижевник веома заслужан; неки његови списи одликују се управ умјетничком лепотом. Писао је изворне драме, а и преводио их је („Pastor fido“ — Гварини). Кад је страшан потрес уништио велики дио Дубровника, он је опјевао ту грозну несрећу. Од многих писаца Евали му се *Љубав обраћена у омразу*. У славу ослобођења Београда опјевао је пјесму, у којој слави пољског краља Ивана Собјеског. Осим тога написао је „Св. Иван, бискуп трогирски,“ епос у 24 пјевања.

Прије њега живио је у Задру Ђура Бараковић (1548—1628), који је написао поему; „Вила словинска.“ *Картарушић* такође Задранин (1553—1600) писао је пјесме о заузећу Сигета. *Ивантшевић* из Брача писао је „Кита цвића разликога.“

Игњат Ђорђић (1675—1737). У течају сто година послје Гундулића дубровачко-далматинска поезија губила је све више снагу, падала је све ниже и ниже. Али у XVIII вијеку још једном сину, као оно искра, кад се огањ хоће сасвим да угаси. Дубровачко-далматинску поезију још једном оживи Игњат Ђорђић. Био је васпитан као и многи други у језуитским колеџима, те је у 22-гој години свога живота ступио у њихов ред, али ту не остаде дуго, него пријеђе у орден бенедиктинаца. Имао је врло угледан положај у дубровачкој држави; умро као опат. Ђорђић је био и велики научењак, а уз то врло трудољубив и плодан писац. Писао је латинске, српске и итали

јанске пјесме. Оставио је много списа на сва три језика. (Међу осталијем на латинском знаменитији су списи: „*Rerum illyricarum seu Illyrici historia*.“ „*Vitae et Carmina nonnullorum illustrium civium Rhagusanorum*“). Неко вријеме као књижевник живео је у Италији. По љепоти и пријатности језика, дубљини, разноликости и округлини пјесничкијех облика ставља се одмах до Гундулића. Оставио је велики зборник разноврснијех пјесама (Pjesni razlike), недовршену трагедију „*Јудита*“, „*Марунка* и „*Павицу*“, шаљиву пјесму, у којој се описују обичаји острва Мљета; „*Уздаси Мандаљене покорнице*“, лирски спјев религиозне садржине на познату тему јеванђелске приче у 8 цјевања, у којима се осјећања и душевни живот лијепо цртају. Преводио је и *Псалтир словински*. Полазећи у калуђере спалио је већи дио пјесама младијех година својих. Ђорђевић се сматра оцем дубровачке прозе. Из његовијех списа јасно провирује идеја свесловенског осјећања, као што се особито види из предговора к животу светог Бенедикта и у првој пјесми збирке „*Pjesme razlike*.“ Он ту с патриотичкијем заносом слика простор и славу словинског језика, али тај његов словински полет кочи талијанштина његова језика, који осим звука ништа готово народног нема. Њим се завршује онаква класичност, каква се у овом периоду показивала.

Овај нови успјех дубровачко-далматинске поезије опет није имао никаквијех добријех пошљедица, јер у познијих списатеља није било довољно снаге да подупру народност, која је све више и више уступала пред латинскијем и италијанскијем утицајем. Шљедбеници Ђорђевића били су Иван Фрањо Соркочевећ (1706—1771), писац религиозних химна, а преводио је и из *Метастазија*, *Мољера*, *Таса* и *Голдони*; *Батондићи*, *Јосиф* и *Јаков*, који су преводили *Овидијеве* производе; *Нероје Тудисевећ*, који је преводио *Хомера*; *Петар Бошковић*, који је преводио *Корнељева* „*Сида*“; његова сестра *Аница Бошковићева*, *Лукреција Богашиновићева* (у 1800). Сви они скупа нијесу ништа више привриједили ни у погледу садржине, ни у погледу снаге поезије. Већином се баве пријеводима.

Андреја Качић-Миошић. (1690—1760). У XVIII в. јавио се писац, који је у нашој књижевности добио велику популарност, који се радо чита и дан данас, те служи најживљом свезом са старом дубровачко-далматинског периода са новом књижевношћу. Качић је био од добре старе куће у далматинском макарском приморју. Он је рано ступио у ред франциска-наца, и довршивши своје богословско и философско образовање

у Пешти био је професор испрва философије у Макаренском манастиру, за тим богословља у Шибенику. Своју схоластичку философију изложио је у латинској књизи „Elementa.“ Написао је приповијетке из старог и новог завјета с натписом „Корабљица.“ Пословима ради вјере пропутовао је Босну и Херцеговину, познато врело народнијех пјесама и најживље огњиште народног језика. Ту је он скупљао народна предања, старе рукописе и друге историјске споменике.

Љубав према народној поезији ни код једног од дубровачко-далматинскијех писаца у толикој мјери не опажа се као код Качића. Своје познавање старине, народне историје и поезије он је изнио у књизи пјесама *Разговор угодни народа словинског*, која је под именом *пјесмарице* и сад добро позната цијелом српском народу обадвије вјере. Његове су се пјесме допадале, јер су писане у духу народнијех по форми и висини са врло незнатнијем одступањем, што се форме тиче. Његове су пјесме у народном пјесничком руху предавале српску народну историју, почевши од најстаријих времена, на 2000 г. прије рођења Христова, па затим прелази на почетак српске државе, дуже се задржава на Немањинима; ређа нам славна дјела срп. јунака, витезова и ускока, који су се одликовали у борби са Турцима и то све начином народнијем. Качићеве пјесме поцрпљене су из душе нашег народа. Његове се враћале у народ као његова својина, те многе од њега когод забиљежио, сматрале су се просто као народне, премда им је у ствари автор Качић. Ни једна књига ни потад није имала таквог успјеха у нашем народу. Она је имала мноштво издања од год. 1756—1851 латиницом и ћирилицом. Качић собом веже дубр. далм. књижевност са новом.

Потоњи пјес. старог правца. Од краја 18 в. могу се још споменути далмат. писци *Лука Михаљевић Бункић* (умро 1778) који је међу осталијем преводио Хорација и Виргилија. Духовни пјесник и моралист францисканац Петар Ђежевић; Ђуро Ферих (Гвозденица) (1744) дубровчанин, свештеничког реда, писао је латинске пјесме, *Илирске приче* и поему „*Заузеће Очагова*“; *Марин Златарић* (1758—1827) дубровчанин, који је међу осталијем предводио Хеснерове идиле; Иван Салатић (у 1824 г.), који је писао латински и српски.

Научна књижевност. Образованост дуб. далм. није се показала само на пољу лијепе књижевности, него још у пуној

снази и на пољу саме науке. Разлика је та, што се научна дјела, по обичају онога доба, не писаху на народном језику, него на латинском и италијанском, те због тога наука је још мање утицала на масу, него и поезија, а приступачна је била само онима, који се баве науком, па ма гдје они били. На тај начин њихова су дјела постајала својина цијелог изображеног свијета. Кад се још боље и ово поље испита, видјеће се, да су наша браћа, напоредо са осталијем научењацима доста доприносила развићу јевропске науке и уопште умном развиту Јевропе. Летимичан поглед довољан је, да се увјеримо, да је на овом пољу, као и на пољу поезије, број заступника од нашег народа исто тако велик, као год и у Италији. Са надом поезије у Дубровнику и Далмацији расла је наука. Још у 15 в. налазимо цијелу врсту научењака и радника на научном пољу не само по италијанскијем, него по осталијем јевропскијем универзитетима. У 17 в. знатни астроном и математичар Марин Геталдић (ум'ро 1624) стекао је велико име у историји математичких наука; он је по свој прилици прије Декарта примјењивао алгебру на геометрију. Славно је име медика Ђурђа Баљивог (1783) као и Руђера Бошковића (1732), који су се у тачнијем наукама попели од велике јевропске славе. А таквијех је било и другијем гранама.

CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао **Ж. Драговић.**

(Наставак.)

А п а т и ј а

Веома је тешко питање о томе, каква средства треба да употребе васпитач, па да побуди вољу к живахности и раду природе апатичне. Лише пута чини се, да је једно дијете савршено здраво, да нема код њега никаквих знакова тупоумља, да није нерасположено; напротив оно се показује добродушно, ласкаво у опхођењу, деликатно, њежно и т. д., али изгледа да га се ништа не тиче; дајте му макар какве игрице, покажите му слике, читајте му, причајте му штогод — све то њега ни најмање не занима, нити има на њега никаквог утиска: „Са овим дрветом не да се ништа учинити“, узвикнуће васпитач или васпитатељка, но при

свему томе ваља штогод предузети. Треба упитати самога себе, јесмо ли ми предузели све што треба да оживимо и покренемо ту санљиву и непокретну натуру; јесмо ли ми добро познали дијете, је ли оно савршено здраво, као што се нама чини, да није оно одвећ физички развијено према годинама, јесмо ли испробали сва средства да учинимо, да и њему постане што занимљиво и да побуди у њега учешће; да се не сакријева у њему почетак какве год узвишене и благородне наклоности, коју ми нијесмо познали. Умијемо ли ми с њим разговарати; да нијесмо ми сами апатични, па да није та наша апатија прешла и на њега као болест? Врло лако може бити, да се у томе дјетету, које нам изгледа ладно као камен, сакрива каква год душевна сила, и хтјела би да се појави, али је одвећ слаба, да то сама учини, а код нас може бити врло мало увиђавности, па нијесмо у стању да је пробудимо и да је изазовемо; зато се препоручује сваком васпитачу, да не занемари овакву дјецу, него да употреби око њих све своје знање и вјештину, јер без тога дијете ће остати на вазда изгубљено, а васпитач прима на себе велику одговорност и пред Богом и пред друштвом.

Љ с н о с т

NACIONALNA

Највећи непријатељ свакога умнога и моралног напретка човјекова јест љеност. То је један порок са којим сваки васпитач мора да води најжешћу борбу. Тај порок постаје од наликe ништа не радити, тако да се сваки рад чини тежак и досадан. Тако на пр. узмимо једно дијете, које је потпуно снабђено свачим, којему на први његов захтјев задовољавају не само његове потребе, него и његове капризе. Па не само то, него му још из рана почну говорити, колико он има имања, и колико ће доћи прихода на његову главу, кад постане пунољетан. Разумије се само по себи, да ће се врло трудно код тога дјетета развити воља к труду, а особито к труду умноме, који је најтежи између свију врста трудова. Деси се често пута, да дијете врло лако подноси разне физичке оскудице: зиму, глад, тешку работу, умор, али једна помисао о књижи пада му веома тешко и често га ужасне.

С оваким дјететом не треба никад почињати одмах с књиге, но се треба с њим разговарати о макар' чему другоме, одговарати му на његова питања, па макар та питања била веома чудновата; треба се занимати с њим оним предметима, који су кадри привући на себе његов пажњу, показивати му какве год интересантне слике, или му читати што год занимљиво, као на пр. лијепе описе природе и појава у њој, описивати му мраве, цвијеће, животиње

и т. д. У свему томе, што се њему чини врло обично, треба му нарочито показати, да ту има много необичног и величанственог, да би то кадро било занијети и заинтересовати га. Кад му се говори о стварима, које се налазе у соби, при трпези, о писаћем столу и т. д., треба му показати, да је ту нужно било веома много труда и знања, те да се то изумије и направи. Кад овако будемо поступали са лијеним дјететом, можемо бити увјерени, да ће оно само почети молити да се учи, јер је код њега пробуђена љубав к умноме раду, и оно је већ окусило ону насладу, коју човјек осјећа, кад размишља о каквом год занимљивом предмету. Књига за њега неће бити више страшна, него, напротив, она ће га јако занимати, јер је прије тога наставник био за њега жива књига. Но ниједан вјешти васпитач неће овако дијете одмах у почетку, кад му се тек пробуди воља за рад, много оптерећавати радом, напротив, треба у почетку уздржавати га од сувишног рада, и одобравати његово постепено и полагано успијевање, треба му показати, да се не састоји знање у живом напредовању, да се не треба много хвалити школским знањем, треба му навести као примјер људе генијалне и показати му, како су они радили и успијевали, показати му њихово знаштво, самопожртвовање, вољу к науци и т. д. Све ово имаће одвећ велики успјех и утисак на младу душу и уродиће најбољим пошљедицама. Кад се овако поступа, онда је љеност немогућа. Но осим овога свега нужно је, да се наставник постара, да улије ученику повјерење к самоме себи, т. ј. повјерење к наставнику, и само у томе случају кад ученик има потпуно повјерење у свога наставника, биће готов, да се без икаквог колебања заузме за рад.

К о л е б љ и в о с т

Свуда и на све стране чућемо гдје се говори о томе, да је ред потребит у сваком заводу, или о такозваној школској дисциплини; но треба знати да се навика к раду доноси из родитељске куће. Истина, није могуће од живота људског направити какву год машину, јер људи нијесу машина, ни ми сами, ни когод други није у стању управљати нашом душом као каквим сврдлом или чунњем. Но човјек не треба да буде ни љуска бачена на воду, која плива онамо, куд је вода нос, не треба се ропеки потчинити свакоме спољашњем утиску, ни свакоме минутном расположењу духа, па поступати без да мислимо како, што и гдје. Сваки од нас има на себи много дужности, које морамо испунити. Од испуњења тих дужности може нас ослободити каквагод физичка болест и немогућност. Даље треба навикавати дјецу на извјесне радове,

и на то, да те радове морају испуњавати у извјесне дане или у извјесне часове дана, тијем ће се она навикавати не само на рад, него ће добити и појам о дужности.

Осим тога треба их навикавати, да ону работу коју предузму, извршавају живо, тијем ћемо учинити, да порасте код њих воља к раду, и шта више, да у раду налазе неко задовољство. Као последица тога биће то, што ће човјек у својим зрелим годинама сматрати дужности за своју моралну обавезност и испуњаваће их без да се дуго размишља и колеба.

Несталност

Несталност у труду и раду — то је појава код несталних карактера и у опште и код људи, који имају нестална осјећања, наклоности, укуса, начи живота и т. д. Ово је својство врло несретно; ушљед њега човјек не бива увјерен у самог себе, или управо издаје самог себе. Осим тога ово својство чини, те човјек предузима нешто у животу, без да је добро размислио о томе, па прије него је то свршио баца тај посао и заузима се за други. Предузећа таковога човјека често су пута врло смијешна и штетна и за њега и за друге. У његовој души произилази чудновата борба разних осјећања, мисли, наміјера, фантазија и то све у некој збрци и неред у. Он је вјечно нечим заузет, вјечно је немиран, баца се од једног посла к другом, а ништа не свршава. Сва и посао, којера он још није почео, или му се диван и примамљив, а чим га отпочне, чини му се гадан и одбија га од себе. Овој моралној грозници подвржени су обично они људи, код којих је болешљиво развијено осјећање и фантазија. Поправити их потпуно, готово је немогуће, али се може бар у неколико то зло ослабити. Тако н. пр. треба да наставник буде особито опрезан са дјецом, код које се опазити то душевно својство, да у свему ради с њим по прописаној методи, особито одређујући му занимање. Од такве дјеце треба, колико је то могуће, уклонити све оно, што би могло раздражљиво утицати на њихово осјећање и фантазију; а упуњивати их вазда ономе, што је стварно. За такву дјецу веома је користан и механичан рад, који захтјева много пажње и тачности, јер ће тај рад бар у неколико учврстити њихову вољу и учиниће, да су кадра управљати сама собом.

Шта су то темпераментни како их треба узимати

Још до данашњег дана налази се у разним физиологијама и антропологијама наука о темпераментима. Ту науку ми смо напљедили још од старих класичних народа, који су према четирма

стихијама (ватра, вода, земља и ваздух) у свијету, налазили и 4 темперамента код људи, али то учење о темпераментима нема никаквих сталних основа. Ти темпераменти јесу: сангвинични, холерични, меланхолични и флегматични. Но никада у животу нећемо наћи сваки од њих за себе, него су најчешће прте једнога помијешане са пртама другога. Па и сваки човјек за себе, кад посматра своје осјећаје, жеље и поступке, наћи ће у некима од њих прту меланхоличну, у другим пак прту сангвиничну и т. д. Ми ћемо представити само опште особине тих темперамената, према томе како их у данашњој науци узимају.

I. Флегматични. ¹⁾ — Овај темперамент називају још и умјерени, као противуположеност осталима. Код њега нијесу жива осјећања, нити га брзо заносе. Мисли таквога човјека развијају се исто тако брзо као и код других људи, па и ум његов може достићи до великог развића, но њему није од потребе чинити никаквих усиљавања ни физичких ни моралних, да сачува своју ладнокрвност. Он ништа не решава тако брзо, него најприје добро размишља. Од њега се не можемо надати, да ће учинити оно, што ће учинити човјек са живим осјећајем, али он ће постићи све, што се да постићи тријењем и настојавањем. Њега је трудно раздражити, ријетко се жали и тријељиво поноси своја страдања, а према страдању других људи мало има сачушћа. Он се нерадо дружи, али је у дружби постојан. Кад нешто треба постићи животињу и у кратко вријеме, њега ће претећи људи других темперамената, али он ће вјерније достићи далеке цијељи. Он вазда зна оно, што хоће, и нерадо се мијеша у туђе послове — Из овога темперамента може се развити љеност, апатија, безбрижност, трудност разумијевања, али то је већ болешљиво стање.

II. Холерични. ²⁾ — Код људи овога темперамента примјећава се особита сила у раду, енергији и настојавању, особито кад се налазе под упливом какве год страсти. Нарави су веома бујне, и при најмањој препони у животу бујност та долази до крајности. Његова гордост, честољубље и осјељивост — не знају граница. Они размишљају мало и раде живо, не одлажући. То бива због тога што они држе да су свагда у праву. Они трудно признају своје погрешке и лако се занесу макар каковом естрашћу, док их најпослије не доведе до њихове сопствене погибије, или до погибије другога.

1) Phlegma, ријеч грчка и значи запаљење, којему ће последица развијање у органу тачности, мокроте и т. д.

2) Koleré, ријеч грчка и значи жуч, — жучни.

III. Сангвинични. *) Код људи овога темперамента најглавнија тежиња јест тежиња к наслађивању. Њихова осјећања лако се побуде, али мало трају. Они се лако занесу са свијем, што им је мило, показују много симпатије к другим људима и веома су брзи на дружбу; али њихове су наклоности непостојане, те се на њих човјек не може поуздати. Лако се расерде, али брзо њихова срџба пријеђе у кајање. Брзи су на обећања, али ако брзо своја обећања не испуне, у брзо их забораве. Повјерљиви су и лако вјерују свакоме, воле да праве разне планове, али набрзо им досаде и одбацују их. Снисходљиви су к мапама других људи, па захтјевају да и други људи буду такође снисходљиви к мапама њиховим. Њих је лако умирити, љубе друштво, искрени су љубазни у опхођењу, желе добро другима и никад неће пожртвовати интересима других људи ради своје личне користи.

IV. Меланхолични. *) — Главна наклоност код људи овога темперамента јест наклоност к тузи. Њега је тако исто лако раздражити као и сангвиника, али осјећања тужна јављају се код њега чешће и трају дуже, него осјећања радосна. Он прима веома много саучешћа у страдању других људи. Он је плашљив, колебаљив, подозрив и лако се подије упливу свега онога, што одговара његовим идејама. Најмања ствар њега вријеђа и чини му се да га сваки презире. Брзо се шокира и човјек мора имати у животу доводи га у очајање, плаши га и савијест му узгуби сваку енергију, тако да из најмање трудности он не умије изаћи. Све његове жеље носе на себи печат туге, његова страдања чине му се велика и несносна, да за њега нема утјехе.

Но кад се загледамо поближе у праве карактере, с којима се у животу сретамо, наћи ћемо много што не одговара овим таблицама темперамената, наћи ћемо таквих карактера, које не можемо приписати ни једном од 4 поменутих темперамента.

Узмимо за примјер карактер знаменитог францускога писца Жан-Жак-Русо, па ћемо видјети, да су њега кадра занијети задовољства као код сангвиника, да је хитар на дружбу и у исто вријеме да је несталан у њој — опет као сангвиник; да избјегава друштво као меланхолик; да тако полако и стрпљењем пише своја дјела, да то може чинити прави флегматик. Шта више он се показује у неким приликама неповјерљив и подозрив до крајности, тако да га можемо назвати не само меланхоликом, него и хипохондриком Али с друге стране кад погледамо

3) Sanguis, ријеч латинска и значи крв, — крвни, врући.

4) Melas — црни и kole — жуч, грчке ријечи, — тужни, жалосни.

на њега наћи ћемо и видјећемо, да се у случају појављује код њега права дјетињска веселост. Он је готов плакати над таквим ситницама, над којима се други изругива. Он је снисходљив к својим манама као сангвиник а к манама других људи нема ни најмање снисхођења, као човјек одвећ холерична карактера. Он није сталан у дружби, а у исто вријеме видимо, да је до дубоке старости задржао к неким лицима пријатељство или мрзост, и то још из дјетињства. Осим тога какву ћемо грдну разлику наћи између дјетета Русоа веселог, повјерљивог, шалљивог, и између тога истога Русоа мрачног старца, који је побјегао од људи на једно пусто острво Женевског језера, да се ни сравити они не могу. Али мијења се не само један човјек, него читава дунштва и народи. Они исти женевци, који су бацали камење на сиромашнога филозофа, на том истом мјесту подигли су му величанствен споменик.

У карактеру Русоа видимо, да је живот ума и живот срца измијешао све црте свију темперамената, те је изишла једна врло шарена слика, али слика опет потпуно разумљива.

Сваки васпитаоца који други обичан човјек увјериће се, да многе црте карактера које се држе да су прирођене једном или другом темпераменту, нијесу ништа друго, него последица васпитања. Истина је, што се говори, да се дјете може заплашити, да се може учинити стидљиво, тупо, лезљиво и да све то зависи од васпитања у фамилији, школи и у опште у друштву. Но треба знати, да има нешто, што је прирођено човјеку, и што се показује у начину његова мишљења, осјећања и рада.

То нешто доноси дјете готово, а може бити усиљено или ослабљено утицајем васпитања, а и никад не може бити сасвијем искоријењено. Те прирођене особине треба сваки васпитач да прими као готовину, да обрати на њих своју пажњу, па да на основу тога настави свој рад. — Из овога што рекосмо можемо закључити, да у поменутих таблицама темперамената има и неки дио истине, али је ту истину врло трудно наћи.

Ц Р К В Е У Б И Ј Е Л О Ј

Риза Богородице

Црква Ризе Богородице је у ували т. зв. Вали, између брегова, одакле се не види морска површина. У околи расту маслињаци, виногради и дубраве.

Овдје треба разликовати првобитну црквицу и цркву данашњу, која је на њој подигнута.

Првобитна црква била је дуга око 5 м., а олтарска јој апсида која још постоји, 3 м. На апсиди је шест лезена, те олтар изгледа подијељен на седам поља. Олтар нема прозора, а изнутра има једну средишњу полукружну нишу, око које са стране има такође по једна четвртаста ниша. Видови првобитне цркве већ не постоје, јер је на њима подигнута велика олтарска апсида данашње цркве.

Првобитна црква и олтар јој бијahu живописани. Живопис је ерско-византијског стила, и носи трагове дубоке старине. Утицајем влаге и пожара знатно је покварен, али се још разазнају поједини светитељски ликови са златним котурима око главе и са записима.

Неки натписи око светитељских котура даду се прочитати: $\omega\alpha\gamma\epsilon\sigma\ \kappa\alpha\sigma\iota\lambda\ \dots\ \omega\alpha\gamma\epsilon\sigma\ \kappa\alpha\gamma\epsilon\sigma\tau\omicron\varsigma\ \dots\ \kappa\upsilon\tau\upsilon\tau\iota\ \dots$

Неки натписи на свитцима хартије, што држе светитељи у рукама, такође се разабирu:

$\dots\ \omicron\mu\iota\sigma\theta\epsilon\sigma\tau\omicron\kappa\lambda\omicron\varsigma\ \dots\ \tau\alpha\epsilon\iota\ \dots\ \lambda\ \dots\ \omicron$

$\omicron\upsilon\lambda\epsilon\iota\varsigma\ \dots\ \iota\omicron\sigma\tau\omicron\upsilon\kappa\iota\varsigma\ \delta\epsilon\delta\epsilon\mu\iota\sigma\tau\omicron\tau\alpha\varsigma\ \alpha\varsigma\alpha\tau\alpha\tau\iota\kappa\iota\eta\varsigma\ \alpha\varsigma$

У средишњој олтарској ниши има натпис:

$\beta\upsilon\tau\epsilon\upsilon\tau\epsilon\chi\tau\iota\alpha\iota\tau\omicron\varsigma\ \delta\alpha\mu\iota\ \dots\ \omicron\epsilon\pi\iota\sigma\kappa\omicron\pi\omicron\varsigma$

Народно предање казује, да је ова црквица била сазидана прије 700 година, за цара Стефана (Немање I.), који је дао силан новац да се подигне: како једни кажу, свећа црква; по другим — манастир, што ипак не бјеше учињено, јер буде сазидана тек мала црква. Тога ради цар Стефан остави проклетство на онђешње житеље, док црква много позније буде заиста проширена.

Предање казује и то, како је ова црква зидана у доба, кад и пођанска црква Св. Срђа и Вакха и ораховачка Св. Георгија.

Данашња црква је сазидана прве четврти нашега вијека, али је прије тога два пута дограђивана. Дуга је $13\frac{1}{2}$ м., а олтарским апсидама: 20 м.; широка је 8 м.

Кад 'но првобитна црква бијаше проширена, на њеним зидовима, у ту сврху порушеним, подигнут је олтар данашње цркве, док је олтар првобитне цркве преостао читав, и тако данашња црква има два олтара: нови већи и првобитни мањи, што изгледа, да је један израстао из другога.

Црква има улазна врата са западне и јужне стране, и по два полукружно засвођена прозора на сјеверном и јужном зиду. Олтар има један прозорчић прама истоку по више крова првобитног олтара, и по један прозорчић по странама. На зиду проскомидије великога олтара је живописан у новије доба лик Исуса Христа.

Четвртасти звоник почива на четири стуба, међу собом везана јаким гвозденим шипкама: лијепо је сазидан, као год и осмоугаоно кубе, које почива на четвороугаоном тамбуру. Кубе са својим прозорима чини врло лијеп утисак на унутрашњост цркве, која је под њиме уређена лезенама. Поред тога црква има и лијеп кор. А и платна су, од домаћега живописца, тако вјешто бојадисана, да под плавим кубетом, изгледају на први мах као од мрамора.

Старији иконостас ове цркве живописао је Алексије Лазовић, син гласовитог — живописца пуна Сима Лазовића — Бјлопољца. Данашњи је иконостас дјело крфитског живописца Н. Аспиота. На њему су знатне двије иконе грчке и двије руске израде, од којих је једна пуна драгоцених прилога.

На троугластом пољу, које настаје од трију надвратника више улазних врата, резан је натпис:

сію црков соградї общество вѣско год: 1824.

Данашњи печат ове цркве је у употреби од шесдесет год. на овамо, а у прошлости вијеку поп Симо Злоковић употребљавао је печат са својим именом и за црквене списе. Могуће је, да се уђе у траг којем отиску печата раније употребе.

Црквена порта са двоје врата је ограђена зидом и уређена како треба. Ту је и лијепа ћелија, гдје но је била некад смјештена народна школа, у којој су поучавали мјесни свештеници. У порти је са сјеверне, згодно узвишене стране, пространо гробље са овеликом костурницом и лијепо пореданим гробницама из старијега и новијегл доба; а око гробља големи храстови, багрени и злољесине.

У цркви и око цркве све је у таком реду, да се такав ред тек може пожељети по сеоским црквама.

На лијепом положају на Вељем брду има старинска црква св. Богородице. Док се црква Риза Богородице с обале не види, јер је у ували, ова црква упада на први мах путнику у очи, а тако и црква св. Петра, такође на брежуљку прама овој; оне подејећају на сличне положаје двију цркава на брдима у Ђеновићу: св. Стефана и св. Симеона.

Црква је дуга с полукружном апсидом 13 м., а широка 5½ м. Има звоник на преслицу с једним окном. На прочељу више улазних врата има једна четвртаста, па једна вертикална ниша. На сјеверном и јужном зиду имају по два узахна прозорчића са страницама на откос. Зидови су цркве дебели 80 см.

Олтарска попрека је за један степен узвишена над црквеним подом. Црква је засвођена и има једну корнижу. Иконостас је трошан, израђен у српско-византијском стилу, али је живопис крут. Остатци старијега иконостаса пометнути су у олтару. Двије велике плоче пред олтарском попреком служе као поклопнице двају гробница.

Црква је била заокружена сухомећом, а така је од чести и данас. Око ограда расту стогодишњи храстови. При цркви су расијате многобројне поклопнице, а има их без броја и изван црквене ограда, нарочито по источној и јужној страни. Гробови су пак зарасли међу храстовим жилама. Поједине су поклопнице дуге 2·25 м., широке 92 см., дебеле 16 см. Само је једна поклопница, пред улазним вратима, заоквирена преплетеним рубом, а на једној је резан пентаграм (т. зв. Соломунов крст.)

Поклопница са пентаграмом била је првобитно на истоку цркве, изван данашње ограда, на једној гробници сазиданој од камена тесаника, одакле је позније пренесена на сјеверну страну цркве.

Гробље ове цркве подејећа на врло слична старинска гробља: у Сушћепану, на Подима, Тутилији, Ивањштаку, на гробље св. Стефана у Ђеновићу и т. д.

Јужно од ове цркве, за четврт сахата хода далеко, је опстојала кула Осман-капетана, којој се до данас очуваше озидине са преградама и лијено засвођеним зденцем.

У некој земљи на домаку морске обале је нађен мален кип, висок $11\frac{1}{2}$ см. од печене, као камен отврднуле глине, блиједо-зеленкасте боје. При стопалу кипа виде се трагови од пожара. Изглед кипа подсјећа потпуно на старо-мисирске мумије. Дубању прекрива марама, очи су склопљене, а руке скрштене на прсима у врло побожнот ставу. На предњем дијелу кипа, у заоквиреном вертикалном пољу, које се протеже од груди испод скрштених руку до стопала има запис мисирско-хијератски.

Народно предање казује о негдашњем опстојању некога грчкога манастира у мјесности *Раке*, гдје но се по случају, копањем винограда, находило гробница, црепова и крчага у врло знатном мноштву. Но мисирски кип као да не стоји ни у каквој вези ни с манастиром, ни с бокељским земљиштем у опће. Таких се кипова находи на хиљаде, а има их у многим музејима изобилно. Виће, да је и тај кип у наше доба из Мисира донесен, па изгубљен, и опет нађен у Бијелој.

Врло слична црква св. Богородице је црква Апост. Петра, која је сазидана на Бијелу Клину 1783 г.

Предање казује, да је црква св. Богородице старијега постанка, него ли црква Ризе Богородице, шта више, једна од најстаријих у Боци Которској; она је у њено укопиште сахрањивали мртваце, које су носили „три конака далеко.“

Бијелу спомиње Неродимски хрисовуљ цара Стефана Душана, 1351 год., који се тиче распре између патријарха Данила (sic!) и града Котора, а сматран је као фалсификат. Јер у томе хрисовуљу је казано, како је цар Душан даровао властели которској Бијелу, Крушевицу и све што су Немањићи имали у Боци Которској. Међу тим не зна се, ни када је хрисовуљ писан, ни када преписан, а у доба, у које је тобож писан хрисовуљ, био је патријарх Сава, а не Данил, кога хрисовуљ час називље архијепископом, а час патријархом. *)

*) Архим. Н. Дучић. Књиж. радови. Књ. I.

ЖИТИЈЕ СВ. МУЧЕНИКА СЕРГИЈА И ВАКХА 1)

(7 Октобра)

Св. мученици Сергије (по народном говору Срђ) и Вакхо били су родом из Рима и били су први доглавници римскога цара Максимијана, који их је због њихове вјерности, поштења и јунаштва много волио, и скоро нико није могао доћи пред цара, ако се преко њих није цару обратио. По колико год су били тако од цара љубљени и били му савјетници у сваком државном послу, тако су се они више трудили, да испуне вољу цара небесног, него ли земаљског. Вудући је цар Максимијан био љути хришћански гонитељ, то су они крили своју вјеру и нијесу јавно исповијдали хришћанство, а то су чињели још и с тога, јер стојећи на таквом положају могли су боље помагати хришћанима, него кад би се јавно показали као хришћани.

Неке друге војводе Максимијанове завидјели су им на таквој слави и високом положају и мучили су се, како да их опану код цара, али нијесу могли успјети у томе, јер их је Максимијан много љубио, а међу тим са њима се није могао у знању и у јунаштву ни један од њих такмачити. Непријатељи нијесу имали никад мира, како би им дошли врха главе и на пошљетку дознаду, да су они потајни хришћани и то узму као средство своје зависти, и не чекајући ни мало времена докажу цару, како његове најпрве двије војводе не поштују његову наредбу, како се не клањају богу, коме се и он слава, него некаквоме Христу, којег су Чифути разапели као злочинаца пред царем. Цар Максимијан није хтио од тога ништа вјеровати, јер је увјерен био у њихову оданост, за то клеветницима није хтио ништа рећи, али је ипак то имао у виду, да кад му испане прилика сам се увјери, да ли се збиља они клањају Христу, или идолима, а то је дознао шљедећим начином:

Једнога дана Максимијан учини особиту свечаност и пође да принесе жртву својему идолу, Дију. Са царем су ходили сви велики доглавници, да се и они поклоне и принесу жртву. Цар је особито пазио, да ли ће ући у храм Сергије и Вакхо, и да ли ће се поклонити идолу Дију. Но пошто је цар ушао у храм видио је, да му нема његове двије војводе. Они нијесу хтели ући, него су се пред храмом зауставили молећи се Богу, да опрости неразумном народу, и да их изведе на прави пут. Цар

1) У парохији г. Милуна Меденице, у Доњој Морачи, има више од стотину кућа, које славе ове светитеље; но нико од њих не зна, ко су били ови светитељи, него доводе у свезу са именом „Срђ“ које криве баснословне приче, н. пр. како је св. Срђ био разбојник и како је убио 99 људи, а за тијем пошао да се исповиједа и каје за гријехове. Даље како му је рекао некав калуђер, да објеси пуну торбицу камења о врату, на којој торби је био повраз од дебелог ужета, па кад се то ужз прекине, онда ће му бити гријех опроштен.... Са том торбом о врату да је „Срђ“ пошао по свијету, па кад је дошао на једно мјесто срио једног човјека, кога је упитао куд иде, а он му одговорио: „идем да омразим једноме човјеку једну љевојку, коју су му родитељи испросили и данас довели, дако је оћера, и дако се побију са њенијем родом сјутра, који јој доди у походе.“ — Срђ га је разбијао тобож од овога, па како га није могао разбити, онда рече: вала сам убио 99, и тебе ћу и заиста то зло учинети нећеш, па со ји никад не покајао.“ Онда дохвати нож и убије онога човјека и у тај мах да му је торба с камењем опала и да се тобож Срђ с овога посветио. Имају још варијанте ове приче на разне начине, ради чега сам се и обећао свештенику Милуну, да ћу превести ово житије. М. Н.

Максимијан пошаље слуге и позове их у храм да принесу жртву, али они нијесу хтјели ући. Цар тада пошаље слуге и силом их уведу унутра и цар им заповједе, да се поклоне пред идолом. Они на то цару одговоре: „Ми се, честити царе, не клањамо мртвијем и нијемим идолима, које су ковачи тукли и градили маљићима, него се ми клањамо живоме и правоме Богу, који је на небесима, и који је све створио, — Њему се клањамо, а то је безумност клањати се нијемим грађевинама људскијех руку.“ Цар Максимијан не могући пренијети тај укор нареди, те скину с њих сва обиљежја, као појасове и златне гривне. За тим нареди, те свуку с њих све хаљине, и ради више поруге обуку их у женске и намакну им на врат гвоздене огрлице и тако су их ради поруге водили кроз цио Рим, да их свко пљује и да им се руга, зашто се клањају Христу, а не идолима.

Пошто цар свршти своје незаконе молитве и врати се кући нареди, да их доведу предањ, јер му је жао било такве два јунака, па им рече: „Браћо и другови моји! Зашто сте се тако преварили, да увриједите наше богове, а и мене вашег цара да опечалите? Сами знате и видите, да сам вас држао као браћу, и вагда уза ме, љубио вас, чињели сте како сте сами за добро знали, него се оставите те лудости, јер и ако ја вас толико љубим, ипак ве не могу претријети, да увреду и безчасије нашим боговима наносите, него вас брацки молим, одбаците ту поругу са себе и престаните клањати се сунцу једнога *дрвођеље*, којег су чифути као разбојника разапели, а његове шљедбенике — хришћане и њихове басне одбаците, па се поклоните нашим лијепим боговима, а ја ћу вам дати још вишу част и славу од прве, да уживате и господујете, док сте год живи.“

Св. Сергије и Вакхо нијесу хтјели ради земне славе одбацити небесно, те за то сами почеше доказивати, како је сам цар на погрешном путу, како се баш он клања мртвијем боговима, које сами људи граде маљићима, како су ти богови нијемии, како ништа не могу и дајући јесу кадри никоме ништа помоћи. За тим су доказивали истинитост хришћанске вјере и учили цара да отвори очи, и да види мртвост идолску, па да се обрати Христу. Но цар, чије је срце било окорело у идолопоклоничкој нечистоћи, није хтио ни да чује за то, и што су год они више говорили тим се он све већма љутио, али ипак није допустио да их муче у Риму, него је издао наредбу да их воде пут источних страна царства, к чувеноме својом суровошћу мучитељу хришћанском Антиоху, надајући се, дако се они предомисле и опет поклоне идолима. Овај мучитељ Антиох добио је управу од цара над тим околинама преко Сергија и Вакха, па је цар мислио и то, дако их буде стид изаћи да им суди онај, који је преко њих добио мјесто, и који је од њих зависио до јуче, те дако се одреку Христа и поклоне се идолима, а ако ли не — да им у Риму не гледа мјесто погибије, јер их је много волио.

По наредби царевој војници их поведу у синдирима. Прву ноћ кад су законачили у једноме хану војници их повежу и онда заспу, али Сергије и Вакхо нијесу спали, него су сву ноћ молили се Богу. Пошто је цијела стража заспала, њима се јави анђел божији говорећи: „Вјерне слуге Христове! Не бојте се. Потрудите се одржати вјеру у Христа и побједити врага рода човјечијег, а за ваш труд добићете награду на небесима, а Он вас неће оставити, него ће с вама бити вагда.“ Они су се много обрадовали томе виђењу и још су тврђи постали у вјери. Путујући сухим и морем много су дана проводили у пошту и молитви и нијесу спавали много

дана, него су се наоружавали молитвама противу видљивих и невидљивих мучитеља. Пошто су прошли много градова на пошљетку су доиш у град Варвалисо, у којему је био за намјесника моменути Антиох. Војници, који су водили к њему ове мученике предаду му их, а тако и грамату од цара Максимијана, која је гласила овако:

„Максимија, вјечни цар, управитељу источних страна Антиоку, радovati се. Велико провиђење и воља наших богова, свијема људима, а особито трудбеницима и слугама нашега царства, не заповиједа, бити невјернијема у њину величину, тога ради правилно и по заслугама изобличисмо Сергија и Вакха, који су презрели наше богове и у злочестиву хришћанску вјеру ушли, за то их и осудих на мучење. Но пошто су недостојни да им цар суди, што их ето пиљем к твојој благодисти, да ако се покају, послушају нас и принесу боговима жртву, то их удостој сваке милости, а од наше стране обећај им потпуну милост и прво звање, а осим тога још ћу их вишијема поставити. Ако се не покоре, него остану тврдоглави у својој злочестој хришћанској секти, метни на њих муке по закону, а на пошљетку им посијечи главе. Дугога живота благонадеждан, здрав буди.“

Пошто Антиох прочита такву царску грамату нареди, да их те ноћи држе под часном стражом. Сјутри дан изађе и сједи на судилишту и заповиједи, да их преда њ изведу. Кад их изведу тада им рече: „Отци и благодјетели моји, који сте ми ову част и мјесто израдили, те се начин вашег живота тако промијени!? Ево ја гдје сједим као судија, а свезани стојите преда мном, пред којима сам ја некад као млади стајао и служио вам. Молим ви се, немојте на себе навлачити зло и погруду, покорите се цару и принесите жртву нашим боговима, да ћете опет на ваша прва достојанства бити повраћени: ако ли то не учините, ја и не желећи морам вас мучити, јер сте сами чули, како цар наредио. За то, драга моја браћо и добротвори, смилујте се и на вас и на мене, јер не желим бити мучитељ мојим добротворима.“ На ове Антиохове ријечи Срђ и Вакхо му одговоре: „Залуду се мучиш, да нас превариш твојим ласкавим ријечима — нећеш нас никад преварити: Слава и пониженост, живот и смрт, све је то ситно за онога, који иште небесне славе и вјечнога живота. Наш је живог Христос и ради Њега дајемо земни, да добијемо вјечни, небесни живот.“ Осим овога много су још говорили и корили Антиоха са његовијем лажним боговима. Антиох се ражљути и нареди, те Сергија одмах затворе у тамницу, а Вакха обалише на земљу и почеше бити тољагама без милости. Много се слуга измијенило бијући га, док на пошљетку му нијесу све месо одбили од кости тако, да му је и унутрашњост сва била на поље изашла. У тијем мукама св. Вакхо је предао Богу душу, а Антиох нареди да му љеш избаце ван града, да га развуку звјерови, али Бог чува кости својих угодника, и неки хришћани узму његово тијело и погребу у једној пештери, у коју су се и они крили од својих гонитеља.

Кад је св. Срђ чуо о смрти Вакховој почео је у тамници да кука и плаче говорећи: „Куку мени, мој брате Вакхо, како ме остави сама, ја већ не пјенам: се што добро или што красно, но еже жити братији икупы; остави ме сама.“ Тужећи овако Срђ за њим, у идућу ноћ јави му се Вакхо као небеска свјетлост сјајан, имајући лице као анђел, и војничку хаљину, која се страшно блистала. Он у свом виђењу утјеши Срђа и јави му о награди небесној; наножи га да јуначки претрпи муке, које ће му брзо доћи обе-

ћајући му велику благодат и милост од Христа. Св. Сргије се обесели са виђењем Вака и почне појати и хвалити Бога. Други дан Антиох пође у други град, који се звао „Сурч,“ а нареди Срђа да воде за њим. Кад је дошао у тај град изашао је у судницу и сјао на свој престол и наредио те изведу Срђа преда њ. Пошто су га извели тада му рече: „Онај погани и зли Вакхо није ме послушао, нити је принио жртве боговима, за то је добио достојну казну. А ти, мој драги господине Сергије: зашто се те несрећне вјере држиш и себе бадаш у толике биједи и бешчашћа, чисто се стидим да стојиш као осуђеник преда мном, а стидим се и твојега доброчинства, кога си ми учинио, а сад да те ја као злочинца осуђујем, којему си ти ову част дао, па сад да сам над тобом, а ти тако vezан преда мном стојиш: Ти који си за многе код цара испросио добро, сам себи сад тражиш зло, но те добро молим, покори се цару, принеси боговима жртву, па иди на твоје прво достојанство.“ Св. Сергије му на ово одговори: „Привремена слава и господство на овом свијету све је ништа, а често су пута узроци да се због ње изгуби вјечна слава и живот. Не марим ни за славу, ни за безчашће, које ми ви натурате, јер сам тврдо увјерен у мојега Господа Христа, који ће ми дати част и славу на небу. Што ми спомињеш, е сам ти испросио славу и част у земаљског цара, говорим ти: послушај ме и одби се твоје безумности и мртвијех идола, који ни себи помоћи не могу, а поклони се и вјеруј у живог Бога, Исуса Христа, и ја ћу ти код њега изградити много већу част и славу, која ће ти вјачно трајати.

Кад Антиох види да га одвратити не може, онда му рече: „Ти ме Сергије сам нагониш, не хотећи се Христа одрећи и поклонити се вољи наших богова и царевој, да све заборавим, што си ми учинио, и да навалим на тебе жестоке мукѣ.“ Сергије му на то одговори: Чини шта си наумио, ја имам Христа, који ми помаже и који је рекао: „Не бојте се онијех, што убијају тијело, душу убити не могу,“ — а теби Антијоше, дата је власт над мојим тијелом, али над мојом душом нити имаш власти ти, нити твој отац сатана, који те на све учи.“ Антиох се на те ријечи ражљути и рече; видим ја, да моје трпљење ти злоупотребљаваш“ — и одма нареди, те му обују гвоздене опанке, у којима су били клинци, тако да кад су му их обули, клинци су му избили проз ногу на љесицу. Тако обувена нареди, те су га тјерали пред његовијем колима, јер је он опет пошао у други град, који се звао *Тетрапиргија*, а из ње опет у други — *Росафу*. Свети Сергије трчао је пред колима у тијем опанцима и појао псалом „Терпя потерпѣхъ Господа, и внятъ ми, услыша молитву мою, и изведе мя отъ рова страстей, и отъ брениа тины, и постави на каменнѣ нозы мои, и исправи стопы моя“ (Псал. 39. ст. 2. 3.) Кад су дошли у Тетрапиргију, из које је било до *Суре* около девет сати, ту св. Сергија поведу у тамницу, који идући у њу појаше псалом: Идуции иногда хлѣбъ мой, возвеличаша на мя запинание, и узами лютихъ мукъ препяша сътъ ногамъ моимъ: но востани, Господи въ помощь мнѣ и защи имъ, и избави отъ нечестивыхъ душу мою (Пс. 40 ст. 10). Те исте ноћи кад се Сергије молио Богу јави му се у тамницу Анђел Господњи и изријечи му израбаене ноге. Сјутри дан заповједи мучитељ да изведу Сергија преда њ, мислећи да је од мука и рана изнемогао и да неће моћи доћи. Но кад види да Сергије иде као најздравији и ни мало не ражљући ухвати га некакав ужас и рече: мора бити, да је онај човјек некакав велики

мађионичар, јер ко би могао иза онаких мука остати здрав, а он иде као најздравији: има при њему некаква мађионичка сила. Тада опет нареди да га у исте гвоздене опанке обују и тако га је гонио пред собом до у град Росафу. Тамо кад је дошао сједи опет да му суди и нагоњаше га силом и разлијем мукама, да се поклони идолима, али, кад му то ништа није помогло, онда га осуди на смрт. Кад га војници поведу изван града на губилиште, он на томе мјесту испроси мало времена и клекне на кољена и помол се Богу. У молитви чује неки тајанствени глас од неба, који га је дозивао горе и војници му посијеку главу, а његово тијело неки хришћани закопају на истом мјесту.

Послије неколико времена житељи из Сурског града договоре се да пренесу мошти св. Сергија у њин град, и пошто су се ноћу приближили до гроба св. Сергија, и кад су већ хтјели да га раскопавају, изађе пламен велики из гроба, који се протегне до неба и обасја сву ту околину. Неки војници из Росафе видећи око поноћи тај пламен, потрче тамо с оружјем и затеку грађане Сурске у великом страху гдје стоје. Пошто је тај огањ престао, грађани Сурски кажу своју намјеру, и виде, да св. Сергије не хоће с тога мјеста, на ком је своју крв за Христа пролио. Они су ту остали неколико дана и начињели камени гроб — врло висок и лијеп. До неколико времена, растући вјера у Господа Исуса Христа, грађани Росафски подигну у част св. Сергија врло лијепу цркву, па онда пођу 15 владика и много свештенства и осталог народа, па пошто су читали молбан отворе гроб св. Сергија и нађу његово св. тијело *нешљено*, и са великом свечаношћу пренесу у његову цркву у Росафу, и установише, да му светкују дан сваке године на седми октобра. На оба мјеста, и у цркви гдје су мошти св. Сергија биле, и на мјесту, гдје је мучење докончао много се чуда догађало и многи болесни добијати по молитвама св. оздравили су. Напоменути још то, да сваке године на дан празника овога светитеља (како гласи чети блаженога Макарија митрополита московског) дивљи, разни звјерови купили су се тај дан на оном мјесту, гдје су св. посјекли, и своју звјерску лутост, некијем великијем Божијим чудом, обраћали су у јагњећу кротост, и никоме, ни људима, ни животињама тога дана нијесу квара чинили, него су просто као разумна створења долазили на то мјесто и опет се мирно враћали у пустињу, те тако Бог је прославио својега угодника, да не само људи, него и звјерови дивљи славили су његов дан. Бог по молитви својих угодника нека и нама да спасење. Амин.

Мучење св. Сергија и Вакха било је 290. године по Христу. Данас се чест мошти њихових налази у манастиру Ватопеду, у св. Гори и то од главе, а стопа св. Сергија се налази у Манастиру „Симон Петар“ — такође у св. Гори.

Тропар и кондан св. Сергију и Вакху.

Тропар гл. 5.

Удобрене христовыхъ страсотерпеще, и очи христовы церкви, очи просвѣтите душъ нашихъ, Сергіе многострадалне, и Вакхе преславне. молитесе ко Господу, яко да убъжимъ тми грѣховныи: и свѣта явимся общницы невечерниго молитвами вашими святіи.

Кондак глас 2.

Разумъ на враги мужески вооруживше, всю тѣхъ леств разумисте, и побѣду свыше примте мученицы всехвалнии единомыслени вопиюще: добро и красно еже быти съ Богомъ.

Монах Никифор.

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Наставак).

3. Додавање нуле на крају десетног броја.

Учитељ напише на табли број 3, па пита: Што сам написао на табли? (3). Шта је ово 3? (3 цијела). Које је ово именовање од пијелих? (јединице). — Стави нулу пред 3, па пита: Што сам сад написао? (0). Ђе? (Пред 3). Шта је сад ово 3? (Опет јединице). Је ли се увеличао број 3? (Није). Мјесто чега стоји 0? (Мјесто десетица). Има ли која десетица? (Нема). Увеличаје ли се или се смањује цијели број, кад му се с почетка додаје нула? (Нити се увеличаје, нити се смањује, него му остаје иста величина). — За тим стави још једну нулу с почетка, па опет једну, питајући, као горе, те дође опет до истог закључка. Онда отре нуле, те остане само 3, па му дода нулу на крају и пита: Шта сам сад добио? (30). Шта је сад ово 3? (3 десетице). А шта је било? (3 јединице). За колика је пута увеличан овај број, кад сам му на крају додао нулу? (За 10 пута). — За тим додаје опет једну нулу, па опет још једну, и пита, као горе, те дође до закључка: да се цијели број увелича за 10 пута, кад му се на крају дода једна нула, за 100 пута, кад му се додају двије нуле, за 1000 пута, кад му се додају три нуле.

Сад се прелази на оваково пробање на десетним бројевима. Узме се за примјер 3·7, па се пита: Шта сам написао? (3·7). — Додадне му нулу на крају, па пита: Шта сам му додао? (Нулу). Који смо број добили? (3·70). Шта сам прије имао послје дес. тачке? (7 десетина). А сад? (70 стотинитих). Које је више 7 десетина или 70 стотинитих? (Једнако), Зашто? (За то, што 7 десетина имају 70 стотинитих). Је ли се промијенила вриједност овог децимала, кад сам му додао једну нулу на крају? (Није). А је ли се промијенила вриједност цијелине? (Није). Откуд знаш? (Отуд, што су и у потоњем броју остала 3 цијела, као и у првом). Дакле, је ли се вриједношћу промијенио овај дес. број, кад сам му на крају додао нулу? (Није). — За тим дода још једну нулу, па пита: Шта сам најприје имао? (3·7). А сад? (3·700). Је ли једнако цијелих и у потоњем и у првом примјеру? (Јест). Шта сам добио мјесто 7 десетина? (700 хиљадитих). Па јесу ли се 7 десетина промијениле величином? (Нијесу). Зашто? (За то, што 7 десетина имају 700 хиљадитих). Је ли једнако 7 десетина и 700 хиљадитих? (Јест). Је ли се величином промијенио овај дес. број, кад су му се додале на крају двије нуле? (Није).

Пошто се изврше још неколика оваква задатка, и пошто се ученици упознаду, да се дес. број не увеличава, кад му се додају нуле на крају, онда се пита: Постаје ли већи дес. број, кад му се на крају додају нуле? (Не, него остаје иста величина). Бива ли тако и код цијелих? (Не него се они увеличавају). — Из овога се изводи сљедеће: *Величина дес. броја не мијења се, ако му се с десне стране дода једна или више нула.* —

Сазнање овога, држим, да је баш потребито било изјаснити и уврстити на овом мјесту, јер може се при одузимању дес. бројева десети такав задатак, у којему умалимак нема толико децималних мјеста, колико и умалитељ, па је потребно у умалимку додавати нуле на крају, да се потпуне мјеста умалимкова према мјестима умалитеља, како ће се одузимање извршити моћи.

г) Сабирање десетних бројева.

Кад се почне сабирање дес. бројева, треба дјецу упозорити на правило сабирања цијелих бројева; т. ј. треба дјецу подсјетити, да се цијели бројеви при сабирању пишу тако, да дођу јединице под јединицама, десетике под десетицама и т. д., дакле једнака именованја једно под другим. Па онда пријећи на сабирање дес. бројева. Али, да би колико толико упознао дјецу са претходним радом сабирања, пропита учитељ:

Колико је 3 десетине и 4 десетине? (7 д.). Има ли које цијело у 7 десетина? (Нема). Колико је 7 д. и 9 д.? (16 д.). Има ли које цијело у 16 д.? (Има 1 ц. и 6 д.). Колико је 8 стотинитих и 6 стотинитих? (14 с.). Има ли која десетина у 14 с.? (Има 1 д. и 4 с.). Колико је 5 хиљадитих и 6 хиљадитих? (11 х.). Има ли које цијело у 11 х.? (Има 1 ц. и 1 х.). Шта сачињавају 10 или више десетина? (Цијеле). Шта 10 или више стотинитих? (Десетине). А шта 10 или више хиљадитих? (Стотините). Шта сачињавају 10 или више јединица или цијелих? (Десетике). Шта 10 или више десетица? (Стотине). А шта 10 или више стотина? (Хиљаде).

Пошто овако пропита, онда учитељ доведе у сvesи састављање виших мјеста од нижих какв кад цијелих тако и код децимала, показујући дједи једнакост у томе првих и других. Онда се поставља задатак, на примјер: *Једноме си чојеку дужан 2·6 фиор., а другоме 3·5 фиор.; колико обојници?*

Већ дијете зна, да ће се то радити сабирањем, како му отешчава рад дес. број, којим још није упућен радити, него мисли, да ће то неки нови, чудновати рад бити. Зато ће учитељ питањима упућивати ђака, да погађа, да мисли и да ради. На примјер:

Колико си првоме дужан? (2·6 ф.). А другоме? (3·5 ф.). Што се тражи? (Колико сам обојници дужа). Колико би дужан био обојници, кад би једноме био дужан 2 цијела фиорина, а другоме 3 цијела фиор.? (5 цијели фиорина). Али јеси ли им само то толико дужан? (Не, него једноме више 6 десетина, а једноме више 5 десетина). Па колико је то 6 дес. и 5 дес.? (11 дес.). Шта има у 11 д.? (1 цијело и 1 дес.). Колико си прије добио цијелих? (5 циј.). А сад? (1 циј. и 1 дес.). Колико је ту свега цијелих? (6 циј.). И колико десетина? (дес.). Дакле, колико свега и цијелих и десетина? (6 циј. и 1 дес.)

Сад треба задатак писмено ријешити, за то учитељ пита: Којим се рачуном ради тај задатак? (Сабирањем). Колика се броја имају сабрати? (Два). Која два броја? (2·6 ф. и 3·5 ф.). Који прије треба писати? (2·6 ф.) — Так напише испод задатка овај број, па онда учитељ пита: Шта је то 2? (2 цијела). А то 6? (6 десетина). Који ћеш број сад писати? (3·5 ф.). Ће се пише други број у сабирању? (Испод првога). Како се пишу у сабирању цијели бројеви један под другим? (Јединице под јединице, десетике под десетике, стотине под стотине и т. д.). Шта је 3 у другом броју? (3 цијела). Које је то именованје од цијелих? (Јединице). Ће ћеш написати 3 цијела? (Под 2 цијела). Шта је 5 у другом броју? (5 десетина).

Ће ћеш писати 5 десетина? (Под 6 десетина). — Ако ћак не може погоди ово пошљедње, или случајно погоди, али суштину овога не буде схватио, учитељ ће прискочити у помоћ доказом и разлагањем, разумијевајући дјецу, да се свагда у сабирању пишу десетине под десетинама. Па онда наставља питања: Шта се прво сабира код цијелих бројева (Јединице). Па онда? (Десетине). Па онда? (Стотине). Дакле, или се почиње од мјеста са вишим именовањем или од мјеста са нижим именовањем? (Од мјеста са нижим именовањем). Које је најмање именовање код цијелих бројева? (Јединице). А овдје код десетичних бројева? (Десетине). Би ли знао, шта ће се у овим бројевима прво сабирати? (Десетине). Зашто? (Зато, што су овђе десетине најмање именовање). — Ако ова два пошљедња питања дијете не погоди — које може лако бити из најасног схваћања, онда му учитељ разјасни, да се у овом задатку прво морају сабрати десетине, јер су овђе десетине најмање мјесто. Па онда продужи питања: Зашто ће се прво сабрати десетине? (Зато, што су овђе најмање мјесто). —

Овдје се изостављају неке потапкости, које се опажају свагда и при сабирању цијелих, претпослављајући, да то дјеца морају знати. Само се највећа пажња обраћа на оно, што је као особина дес. бројева, и на оно, што је слично код оба рада бројева, те први помаже другоме, или га објашњава.

Сад се приступа сабирању. Учитељ пита: Колико десетина има у горњем броју? (6 д.). А у доњем! (5 д.). Колико је то свга десетина? (11 д.). Шта сачињавају 11 д.? (1 циј. и 1 дес.). Шта си сабрао? (Десетине). Колико си десетина добио? (11 д.). Треба ли писати све 11 дес.? (Не). Него? (Само 1 дес.). Шта је било са остале 10 дес.? (Остале 10 д. сачиниле су 1 цијело). Ће треба писати ту једну десетину? (Под десетинама). — Так пише или учитељ покаже, ако сам не умije, доводећи с овим у везу потписивање јединица под јединицама и 10 д.). Па наставља: Колико си цијелих носио? (1 ц.). Шта ћеш од њега? (Да га саберем с цијелима). Колико цијелих имаш у горњем броју? (2 ц.). А у доњом? (3 ц.). Колико у оба броја заједно? (5 циј.). Колико си цијелих добио од десетина? (1 ц.). Колоко је то свега цијелих? (6 цијелих). Ће се пишу цијели? (Под цијелима). — Так пише 6 цијелих под цијелима, па га учитељ пита: Шта је то 6? (6 цијелих). Има ли десетина послје цијелих? (Има). Чим се раздвајају цијели од десетина? (Десет. тачком). — Так пише дес. тачку, па опет учитељ пита: Који си број добио сабирањем? (6·1). Ће стоје десетине? (Испод десетина). А ће цијели? (Испод цијелих). Шта си прво сабрао? (Десетине). Па онда? (Цијеле). Ће стоји дес. тачка у добивеном броју? (Испод осталих дес. тачака).

Сад учитељ нареди ћаку, да на другом мјесту сабере 26 и 35, не као дес. бројеве, него као цијеле изостављајући дес. тачке. Так ради и добије исте цифре, као у првом збиру 6·1, али без дес. тачке; па онда учитељ пита: Који је први број код првог сабирања? (2·6). А код другог сабирања? (26). Какав је тај број у првом сабирању? (Дес. број). А у другом? (Цијели број). Из којих је цифара састављен тај у првом сабирању? (Из 2 и 6). А тај у другом? (Исто тако из 2 и 6). Разликују ли се у цифрама? (Не). У чему се разликују? (У томе, што је у другом сабирању дес. тачка). — Тако учитељ пита и за други број у првом и другом сабирању, па онда пријеђе на добивене бројеве у оба сабирања и пита: Шта се добило у првом сабирању? (6·1). Разликују ли се у цифрама? (Не).

Него? (У томе, што у потоњем нема дес. тачке). Би ли се разликовали, кад би у потоњем броју написао дес. тачку међу 6 и 1? (Не би). Би ли се исте цифре добиле, кад би се изоставила дес. тачка? (Би). А шта би се добило онда, кад би се десет. тачка у добивеном броју ставила на своје мјесто? (Добио би се први збир). Дакле, би ли се могла изоставати дес. тачка при сабирању дес. бројева? (Би). Само што би требало последије учинити? (Требало би дес. тачку ставити на своје мјесто у добивеном броју, т. ј. онђе, ђе би била, и кад се не би изостављала).

Ова питања и упућивања вриједје за унапријед, кад се има дјечи показати правило сабирања дес. бројева. Али прије, него се приступи извођењу правила, има се поступити овако. Зададне се такав задатак, у којему има не само десетина, него и стотинитих. На примјер: *Неко прими добити једанпут 42·58 ф. а други пут 29·76 ф. колико свега?*

Претходни задатак упућује дијете на рјешавање овога, само је разлика та, што у овом задатку има и стотинитих, а у првом само десетина. Послије усменог пропитивања и рада пријеђе се на писмено рјешавање. Учитељ пита: Којим ће се рачуном тај задатак ријешити? (Сабирањем). Који ће се бројеви сабирати? (42·58 ф. и 29·76 ф.). Који ће се први писати? (42·58.). — Так пише, па учитељ пита: Који ће се сад писати? (29·76). Ђе? (Под првим бројем). Ђе ћеш писати цијеле? (Под цијелима). Како? (Јединице под јединицама, а десетице под десетицама). — Так пише цијеле, па учитељ наставља: Шта си од другог броја написао? (Цијеле). Шта је од њега још остало ненаписано? (7 десетина и 6 стотинитих). Ђе се пишу десетине? (Под десетицама). — Так пише 7 десетина, а учитељ наставља: Што си написао? (7 десетина). Ђе? (Под десетицама). Шта ти је остало ненаписано? (6 стотинитих). Ша ће ћеш писати стотините? (Под стотинитама). — Так пише, али, ако не погоди, учитељ ће га упутити, да погоди; па онда пита: Како си написао дес. бројеве један под другим? (Цијеле под цијелима, десетине под десетицама а стотине под стотинитама). Како стоје дес. тачке? (Једна под другом).

Сад настаје сабирање, те ће учитељ питати: Које се именовање најприје сабира код цијелих бројева? (Најниже, т. ј. јединице). А које се именовање најприје сабира код дес. бројева? (Такођер, најмање именовање). Које је најниже именовање у тим бројевима? (Стотините). Колико стотинитих има горе? (8 с.). А доље? (6 с.). Колико је то свега стотинитих? (14 с.). Шта има у 14 с.? (1 дес. и 4 с.). Шта треба писати под стотинитама? (4 с.) Шта се носи? (1 д.) Шта ћеш с њом? (Да је саберем с десетицама). Колико десетина има горе? (5 д.). А доље? (7 д.). Колико је то свега десетина? (12 д.). Колико си носио од стотинитих? (1 д.). Колико је сад свега десетина? (13 д.). Шта има у 13 д.? (1 цијело и 3 десетине). Шта ћеш писати под десетицама? (3 дес.). Шта носиш? (1 цијело). Шта ћеш с њим? (Да га саберем с цијелима). Колике јединице цијелих имаш горе? (2). А доље? (9). Колико је то свега? (11). Колико си цијелих носио? (1 ц.) Колико је то свега јединица од цијелих? (12). Шта има у 12 јединица цијелих? (1 десетица и 2 јединице). Шта ћеш писати под јединицама цијелих? (2 јед. цијелих). А шта носиш? (1 дес. цијелих). Шта ћеш с њом? (Да је саберем с десетицама цијелих). Шта си написао испод јединица цијелих? (2). Шта је то 2? (2 цијела). Шта се пише последије цијелих? (Дес. тачка). — Так пише дес. тачку, па даље сабира десетице и сврши сабирање.

Какав је број 42:58? (Дес. број). А какав је 29:76? (Дес. број). Какве си бројеве сабирао? (Дес. бројеве). Шта си добио сабирањем? (72:34). Какав је тај број? (Дес. број). Какав се број добије, кад се сабирају дес. бројеви? (Дес. број). Ђе стоје цијели у добивеном броју? (Испод горњих цијелих). Ђе десетине? (Испод десетина). А ђе стотините? (Испод стотинитих). А ђе стоји дес. тачка? (Испод осталих дес. тачака). Шта си најприје сабирао? (Стотините). Зашто? (Зато, што су стотините овђе најниже именоване). Шта би најприје сабирао, да није било стотинитих? (Десетине). А шта би најприје сабирао, да није било ни десетина ни стотинитих? (Цијеле). Шта се најприје сабира од цијелих? (Јединице). Дакле, шта се најприје сабира? (Најниже именоване). —

Сад учитељ, као и у првом задатку, нареди, да се саберу исти бројеви, али без дес. тачке, те се добије број 7234, па га сравни с првим, т. ј. изнесе дјецѝ пред очи ѝхову сличност и различност, па онда пита: Које смо бројеве прије сабирали? (42:58 и 29:76). А сад? 4258 и 2976). У чему се разликују потоњи бројеви од првих? (У томе, што им је изостављена дес. тачка). Шта смо добили првим сабирањем? (72:34). А другим? (7234). У чему се разликују ова два добивена броја? (У томе, што први има дес. тачку, а други не). — Учитељ сада напише дес. тачке и у потоњим сабирцима на својим мјестима, па пита: Разликују ли се сад потоњи сабирци од првих? (Не). А потоњи збир од првог? (Разликује). У чему? (У томе, што нема дес. тачке). Ђе би требало и у ѝему ставити дес. тачку, па да се не разликују? (Између 2 и 3). Испод чега ђе доћи? (Испод осталих дес. тачака). Напише дес. тачку па пита: Разликују ли се сад? (Не). —

Ово, као и ово прво отвара дјецѝ пут к лакшем појимању и разумијевању правила сабирања дес. бројева. Али се прије извођења правила пријеђе на такав задатак, који садржи не само десетине и стотините, него и хиљадите. На примјер: *Једна је сребрна штица тешка 2 426, а друга 3 125 килограма; колико обје?*

Претходни задаци упућују дјецѝ на рјешавање овог задатка, само је разлика та, што у овом задатку, осим десетина и стотинитих, има и хиљадитих. Послије усменог пропитивања и рада прелази се на писмено рјешавање. Учитељ пита: Којим ђе се рачуном радити овај задатак? (Сабирањем). Који ђе се бројеви сабирати? (2 426 и 3 125 килограма). Какви су ти бројеви? (Дес. бројеви). Који ђе се први писати? (2 426). Па онда? (3 125). Колика цијела имаш у потоњем броју? (3 ц.). Ђе ђеш их потписати? (Под 2 цијела). Колико имаш десетина у другом броју? (1 д.). Ђе ђеш их потписати? (Под 4 д.). Колике имаш стотините у другом броју? (2 с.). Ђе ђеш их потписати? (Под 2 с.). Колике хиљадите имаш у другом броју? (5 х.). Како си до сад потписао други број? (Цијеле под цијеле, десетине под десетине, а стотините под стотините). Шта је још остало непотписано? (5 х.). Ђе ђе се потписати 5 хиљадитих? (Под хиљадитима). — Ово може дијете погодити врло лако, јер га на то упућује претходни рад и питања; али, ако би му то било непојамно, онда му учитељ разјасни, те му постане појмљиво; па пита: Како си потписао дес. бројеве један под другим? (Цијеле под цијеле, десетине под десетине, стотините под стотините а хиљадите под хиљадите). Како стоје дес. тачке? (Једна под другом). —

Сад настаје сабирање, те ђе учитељ, према претходним задатцима, питати: Шта се најприје сабирало, кад су десетине биле најниже именоване? (Десетине). Шта, кад су стотините биле најниже именоване? (Сто-

тинит). Који је најниже именоване у овим бројевима? (Хиљадите). Дакле, шта ће се најприје сабирати? (Хиљадите). Па онда? (Стотините). Па онда? (Десетине). Па онда? (Цјелине). Шта се пише међу цијелим и десетинама? (Дес. тачка). Шта раздваја дес. тачка? (Цјелине од децимала). С које стране од дес. тачке стоје цјелине? (С лијеве). А децимали? (С десне). Које се именоване најприје сабира код цијелих? (Јединице). А код децимала? (Најниже именоване). Шта ћеш ту најприје сабирати? (Хиљадите).

За тим ђак сабира, почињући од хиљадитих, па редом на лијево, а учитељ настојава, питајући, колико виших именоване има сваки збор нижих именоване, што треба и ће треба што потписати. Врло је подесно и за разумијевање корисно, да се дјечи докаже, како сваки 10 од једног именоване састављају 1 именоване, које је одмах до њега с лијеве стране; па примјер: 10 хиљадитих сачињавају 1 стотиниту, 10 ст. 1 десетину, 10 дес. 1 цијело, 10 циј. или јединица 1 десетицу, 10 дес. 1 стотину, а 10 ст. 1 хиљаду. Овим се покаже ученицима једнакост при изналажењу виших именоване из нижих; а ово важи и онда, кад се дјечи изводи правило рачунања са дес бројевима.

Пошто дијете изврши сабирање, добије у збиру 5.551 килограма; па ће учитељ наставити питања: Какав је број 5.551? (Дес. број). Какве су бројеве сабирао? (Дес. бројеве). Какав се број добије, кад се сабирају дес. бројеве? (Дес. бројеве). Како стоји потписат збир под сабирцима? (Цијели под цијетима, десетине под десетинама, стотините под стотинитима, а хиљадите под хиљадитама). А ће стоји дес. тачка у збиру? (Испод осталих дес. тачака у сабирцима). Шта се је најприје сабирало? (Хиљадите). Шта би се најприје сабирало, да није било хиљадитих? (Стотинита). А шта, да није било ни хиљадитих ни стотинитих? (Десетине). Дакле, шта се најприје сабира код дес. бројева? (Најниже именоване). На којој се страни налази најниже именоване? (На десној страни). Дакле, с које се стране почиње сабирати? (С десне).

Сад учитељ нареди, да се саберу исти бројеви, пошто им изоставе дес. тачке; али претходно треба да дјечи покаже, као у првим задатцима, да се у толико ови бројеви разликују, што је у потоњим изостављена дес. тачка. Пошто се изврши сабирање, добије се број 5551, који се од првог збира разликује само у томе, што у пошљедњем нема дес. тачке. Сличност у цифрама учитељ ће показати дјечи, као и сличност првих и потоњих низова (сабирака), па онда у потоњим сабирцима стави дес. тачку на своја мјеста, и уповори дјecu на једнакост првих и потоњих низова. Дјеца ово одмах схвате, јер им пред очима стоји, само их треба упитати, онакчају ли још какве разлике међу свима бројевима, има ли каква недостатка и треба ли још што учинити, па да се постигне потпуна једнакост како у низовима тако и у збировима. Ако дјеца то не погоде, т. ј. не примјете, онда ће их учитељ посјетити, а ако никако то не примјете — то тешко може бити — то учитељ сам покаже; па онда стави дес. тачку и у другом збиру на своје мјесто, и пита, има ли сад разлике међу збировима; па пата, ће је дошла дес. тачка у броју потоњег сабирања, и покаже ученицима, да се, ако се дес. тачка не узима у број при сабирању дес. бројева, но се у збиру стави под остале дес. тачке, добива један исти број. Да би ово дјечи појмљивије било, учитељ напише на табли прва два дес. броја један под другим, да их сабирка, па ће рећи:

— Хоћу, да саберем ова два дес. броја, али, пазите! нећу узимати у обзир дес. тачке; сматраћу при сабирању, као да их нема — Па онда сабира, говорећи: 5 и 6 јесу 11, 1 пишем, а 1 носим, 1, што сам поnio, и 2 јесу 3 и 2 јесу 5, пишем све 5; 1 и 4 јесу 5, пишем све 5; 3 и 2 јесу 5, пишем све 5. — Је ли свршено сабирање? (Јест). Какви су сабирци? (Дес. бројеви). А добивени збир? (Цијели број). Може ли бити збир цијели број, кад су сабирци дес. бројеви? Не, него мора и он бити дес. број). Шта му фали, па да и он буде дес. број? (Дес. тачка). Бисте ли знали, ће ће доћи дес. тачка у збиру! (Испод осталих дес. тачака). — Пошто учитељ и то изврши, онда пита: Какве сам бројеве сабирао? (Дес. бројеве). Јесам ли при сабирању узимао у обзир дес. тачку? (Не). Него, како сам их сабирао? (Као цијеле бројеве). А ће сам ставио дес. тачку у збиру? (Под остале дес. тачке). Је ли се добио исти збир, као и у првом сабирању? (Јест).

Из ових задатака и примјера већ се може извести правило сабирања дес. бројева, али прије тога, ваља, да се дјеца темељито упознаду са првим начином рада, јер је први начин правилан, тачан и цијели сходан, а овај други служи само ради лакшег и бржег рада. Први је врло разумљив, јер се у њему разлажу све потанкости рада: зашто што бива и зашто се што ради, — а овај други је механичан. Цијелъ рачуна не смије никако допустити, да се потоњи сматра, као једини, већ само као средство за бржи и лакши рад. Но, и пошто науке дјеца потоњи начин, нужно је обраћати се њекад и на први, да би се учитељ увјерио у разумијевању ученика, и да би ученике учинио разумљивим при раду, иначе ће цио даљи рад бити голи механизам, који, сам за себе, при рачуну не вриједи — нулу

Да би се извело правило из поменутих, наособ из наведеног задатка, учитељи ће почети на овај начин: Шта сам добио првим начином сабирања? (5·551). А другим начином? (5·551). Пазите, ју ли се у чему ова два збира? (Не, него се слажу). Јесам ли при првом начину сабирања узимао у обзир дес. тачке? (Јесте). А у другом? (Не). Па јесмо ли добили једнаке збирове? (Јесмо). Шта сам ставио у збиру — потоњег сабирања? (Дес. тачку). Ће? (Под остале дес. тачке). како сам потоњи пут сабирао дес. бројеве? (Као цијеле). Којим је начином брже и лакше радити? (Потоњим). А којим је начином разумљивије? (Првим). — Па ће учитељ наставити: Дакле, видите, десетини бројеви могу се сабирати, као и цијели бројеви, не узимајући у обзир дес. тачку при сабирању; зато треба у збиру дес. тачку ставити под остале дес. тачке.

Ријеч могу треба да говоре дјеца зато, да се сјећају, да има и још један начин, који је разумљивији, а овај само да се употребљава, као начин којим се лакше и брже ради. Пошто се ово правило неколика пута понови и на неколика примјера примијени, онда учитељ пита, наравно при изради каквог задатка: Како се могу дес. бројеви сабирати? (Као и цијели). Треба ли дес. тачку узимати у обзир при самом сабирању? (Не). Ће треба ставити дес. тачку у збиру? (Под остале дес. тачке). Има ли који разумљивији начин сабирања? (Има). Шта се тамо редом спомиње? (Сва именована, која су у бројевима). Који је начин разговјетнији? (Онај, ће се именована спомињу). А који је бржи и лакши? (Онај, ће се сабирају, као цијели).

Дешава се, да у сабирцима нема једнако дес. мјеста; на примјер: у једноме су броју десетине, у другоме стотините, а у трећем хиљадите. Овђе

учитељу нек послужи, као средства, она објашњења о дец. мјестима, као: десетине стоје на првом мјесту послѣ дес. тачке, стотините одмах иза десетина, т. ј. на другом мјесту послѣ дес. тачке, а хиљадите одмах послѣ стотинитих, т. ј. на трећем мјесту послѣ дес. тачке. За примјер ћемо узети овај задатак: *Неко прими од добиши 46 7 ф. и 25 38 ф.; колико свега?*

Прво се напише број 46 7, па се онда потпишу 25 цијелих под 46 цијелих; иза тога 3 десетине под 7 десетина, па долази ред на стотините. Учитељ пита: Има ли стотинитих у горњем броју? (Нема). А има ли их у доњем? (Има). Ће би стојале стотините у горњем броју, кад би их било? (Послѣ десетина, т. ј. одмах иза 7 д.). Колике стотините имамо у доњем броју? (8 с.). Ће се пишу стотините? (Испод стотинитих, т. ј. одмах иза десетина). — Ћак пише 8 с. послѣ 3 десетине, а учитељ пита: Има ли горе стотинитих над 8 с.? (Нема). Хоће ли бити горе која стотинита при сабирању? (Колико само стотините имаш да сабереш? (8 с.).

На овај се начин изврше још неколика задатка, у којима има у једном броју само десетина или стотинитих, а у другом хиљадитих; или таквих бројева, који се у најнижим именованима разликују, као и таквих бројева, од којих је некоји само цијели, а некоји десетни са цијелим и децималима или само децималима. Главно је овдје упознати добро дјецу са дец. мјестима и њиховом одношају једнога према другом, па ће онда лако и тачно ићи цио ред сабирања и осталих видова рачунања са дес. бројевима.

(Наставиће се.)

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
СТАРИЊЕ
CRNOJEVIĆ

НАТПИСИ У ДВЈЕМА КЊИГАМА ПИВСКОГ МАНАСТИРА.

Као што је многим познато, да је манастир Пива најбогатија ризница ерпских старина у Црној Гори, те међу истијема налази се једна рукописна књига, која је на глаткој дебелој артији писата без оглавлена са почетним црвеним словима, у којој има 280 издератих листова обичне триодеке величине; има тврди повез, у кожи.

По натписима на првој књизи спомиње се **Ксиначсарь** и **псалтир**, како на кбрама књиге, тако на предњим и посљедњим листовима, које се једва даје проучити у ономе смислу, шта се записом хтјело приказати, но ипак у колико је више могуће било вјерно се са ове србуље преписало.

Натписи су рукописни сљедећи:

Васаринъ митръгъ рашки и старовлашки сий псалтирь приложи храму оупеніа прѣстіе б'це иже и въпиви и дѣжемы бист рожденіе и ткоће отънимити отъ того с'таго места дам8 Вгъ и стаа б'ца спарница ва второмъ пришествіи :

На посљедњему листу исте књиге налази се другом руком написато:

Изволеніемъ оца и поспешеніемъ е'на и совршеніемъ с'таго д'ха. сіа б'жествена книга г'леми ксиначсарь описана се во лѣта 30 7080 (које долази

од рођења Христова 1672 да је писато) м'ца сеп. ка (21 дан). и списакъ азъ гр'шны имъши въсвщеницехъ мнши отъ всехъ у месту новемъ брьду у с'таго стефана, трудомъ и подвигомъ и м'литвами С'аго стефана, и в'ложихомъ в'ную (у њу) избраннсе еже бивають удобъ носима Ходенцимъ на путь на васаку потребу, темже молюви оци и братіа поюще иличтуще или приписующе, аще что будетъ погрешено исправляйте, блгословитѣ анеклените и и б'ъ да б'лви васъ идабоимъ улучимъ м'листъ х'ву зде : и таможе свѣтомъ в'си озаримсе, понеже неписа духъ свитъ ни англъ. но рука грешна и унила. Славеце оца и сына и с'таго д'ха инина иприсно ивовѣки векомъ аминъ. Ивъ то време беше туга отъ туркъ и гладъ в'лика повасеи земли человекъ человека да попере, отъ солуна соль вожаху теменаху за жито меромъ колико жита только и соль инехтеаху примати соль за жита.

Написа се с'и мо'литъ в'лето †зцпз—6987. (које долази од рођења Христова 1479.) в' лѣто мех мад цара синъ амурата. ивъто лето престави се мара госпога деспотова керка несерешко поле. село нарицаемимъ ежево. и поморъ би господи христански. и погуби царъ мех медъ в' лето †зцт (даље се не може прочитати, па ни ова година није јасна) царъ мехмедъ погуби яню годдара новобрьдскаго и Д (4) сынове, и отъ ихъ сыновъ ЪІ (12) сыновъ б'гу же нашему с'лва в' вьки аминъ.

На дрвеној кориди ове рукописне књиге стоји другом руком приписато слиједеће :

С'а књига г'лгодема Ѳалтирь оправи се при игумену григорию лето †з. с. њі. (7218) (која долази од рођења христовога 1710) рукою іоанна раба б'ж'а святагорца.

Подну овога написа другом руком записато је заковрченим писменима слиједеће :

Лето †з. с. к. а. (7221) а од Христа спасители †а ѿ Д' (1714) при светейшему митрополиту Херцеговачкомъ куръ герасиму обновише се ћелие мађупница и доня келия бывшу тогда игумену куръ Јову.

Друга књига печатана у Москви под владом царице Екатерине 1792. на корицама које налази се у златном вијенцу „*герб руски*“ орао двоглави са круном више двије главе, држећи у десној ноzi владајући скиптар, а у лијевој куглу земље са крестом на њој, а у средини орла изображен је Свети Георгије, који пробада аждају са копљем.

На предњој к'бри унутра стоји руком записато :

С'ю књигу душе полезну приложи Христу раба Бож'а Анѣа супруга Моя Божовиѣа во манастирь Пиву Прирець С'нцу, пр'фнесена бистъ отъ Серава іеромонахомъ Јоанникиемъ Пострижникомъ тояжде обители 1809 года Юлія 26. данъ.

На истоме листу одвојена, другим рукописом стоји записато слиједеће :

Того време поће оудубровникъ на поповину Јоанникие іеромонахъ урожденацъ отъ Пиве презименомъ Гаговиѣхъ пострижникъ св'т'а обители оуспения називаемомъ Пива при рець С'нцу в' то време обладали дубровникомъ французи и наложише на народъ данъ даяти но 1810. года, м'ца Отомбра данъ 4.

Опет се продужује с другом руком приписато :

Пакъ поће Јоаниѣи іеромонахъ отъ манастирь овой Пиву лѣта на 1811. м'ца септембра 24. изъ Дубровника).

Приоб'ио Филип Радичевиѣ.

основн. шк., па се нећемо више чудити, што *наша дјеца* (српска уопште) чим сврше основну школу *са одличнијем* успјехом, забораве све, па и читати, нити их та клета књига више привлачи, него бјеже од ње и занемаре је. У читанци за IV разр. заступљена је цијела агрикултура! Промислите, господо, да чак и то долази у наше читанке! Да се агрикултури науче, сједећи за клупом у загушљивој атмосфери тијеснијех школекијех соба! Није чуда, што добијају наша дјеца одвратност према оној радњи, која је темељ сваке државе, те гледају по свршетку основне школе да буду све, само не вриједни земљорадници.

Да су наше читанке неподесне за основне школе, већ одавно су увидјели бољи наши педагози, али ипак ми не добијамо бољијех. Овове је узрок, осим закона инерције, још и то, што су сви наши педагози преоптерећени послом у школи, те немају кад сјести и добро се промислити, што треба и како за основну школу: да се изradi једна ваљана читанка хоће се доста слободна времена, па и средстава, библиотека и т. д., а у томе свему ми, Срби, оскудијевамо. И ова читанчица, која је сад пред нама, није умакла далеко од онијех првијех, и она је писана готово по истом шаблону, да су у читанци заступљени: 1) *школа, кућа и црква*; 2) *Породица и друштво*; 3) *О Богу*; 4) *Дом*; 5) *Домаће животиње*; 6) *Врш*; 7) *Околна*. Од овог шаблона одступио је састављач читанчице за наше школе, што је изоставио дио о домаћим животињама, нешто од биља, о околини, јер у програм за први разред не улази ништа из природописа, осим оно, што се предаје уз очигледну наставу. Прича „Дјечија молитва“ добра би била за II разред, јер њену суштину тако мала дјеца нијесу у стању схватити, а мјесто ње могла би се узети још која басна; на пр. „Квочка и пилићи“ и „Мишић и мишица.“ „Дјечија молитва“ је већ и с тога неподесна за први разред, што у овој опширности нијесу у стању мала дјеца приповиједати предмет, а треба и на то разрађивати. Остали чланци могли би остати.

Пошто је састављач служио се развијем читанчицама, у преписивању омакле су се исте погрешке, које су биле у изворнијем дјелима. Ево главнијех. На стр. 3 речено је: „*брињу се за мене*“, а то српски није добро, него треба *о мени*. На истој стр. читамо: „*Кад се ко од нас разболи, шта ли му не претрпи отац и мајка.*“ Оваке фигуре прерано је за малу дјецу, да их налазе у читанкама: дјеца, која још тек почињу да теку благо српског језика, неће се у приповиједању умјети друкчије изразити, него што стоји у читанци, а већ можемо помислити, како ће то изгледати, кад нам дјеца кажу оне горње ријечи. Такав је израз на истој страни: „*Ох тешко њима.*“ На стр. 4 не ваља: „*забрину се јако; јако вољела* (стр. 18); *треба врло, веома.* Обичај *имендана* не би требало уводити код нас, те и „*Три поздрава*“ на стр. 5 сувишни су. Преносећи пјесму у јужни говор, дошла је погрешка у метру: мјесто *двје ријечи*, треба *двје рјечи*. На стр. 6 стоји: „*Кад послије дугог боловања умре отац. Посље његове смрти нађе се одмах добар човјек*“ и т. д. Ово не ваља, треба се изразити љепше. За тим налазимо: *посље, пошље, послјије*, а треба само ово потоње. На стр. 6 налазимо израз *пазише сироте, молише*; овдје би боље било употребити одређени начин мјесто заповједног, а све у трећем лицу, по могућности. На стр. 8 стоји: *горко, а* на стр. 5 *грк и прегрк*. На истој страни израз: „*па је поведе код огледала*“ није добар; овдје је код неумјесно. На стр. 10 *чела*, а на стр. 13, 79 *ичела*; треба овај потоњи облик. На стр. 11 „*отвори*

орак“ није добро. *поинаше* — боље је *споречкају, сваде; што год* доброга знају... а треба *што год*... На стр. 13 треба у пјесми апостроф, гдје је ради метра у јужном избачено *и*, а боље би било, да се у први разред не уносе оваки појави. На стр. 14 стоји: *носаше*; на стр. 21 *пролазаше*, а на стр. 37 *ношаше*. На стр. 16 стоји *ко*, а треба *као*. На стр. 18 стоји: „дјечи, којих је...“, а треба *које је*. Опажа се недоследност у извођењу јотовања у писму; тако на стр. 18 стоји *ћену*, а прије све *дјену* и т. д., *виђено*..., а треба, по Даничићу, свуда изоставити јотовање у писму, гдје остали Срби оваке ријечи неједнако изговарају, гдје је било *љ*. И ако је у басни, незгодно је речено, да се јаре *бацало* кршићима (стр. 21). „Па у себе промислити“ (стр. 21), а треба *у себи*. На истој страни речено је: *разјаренијех*, крвавијех уста.“ Каква су то *разјарена уста*? Тамо стоји „*ал му*“..., а треба *али му*. На стр. 21 стоји *одма*, а на стр. 23 *одмах*. Пише *божији и бојји* (стр. 24). На 25 стр. речено *сав*, а треба *цио*. На 26 стр. читамо: „како је добро склонити се под свој кров“... Овај облик бесједе, као што је и прије речено, не иде у први разред; боље је избацити оно *како*, а тако и *напријед*... „гдје би провели“ и т. д. *Завјеје* не ваља у нашем говору. *Ил* боље је *или*. На стр. 27 стоји: и прозори су ради тога, да буде у соби обдан *мирно*“, ваљда се хтјело рећи *видно*. „Двокрилих“ (стр. 27), „ових“ (стр. 32) и т. д. у јужнем говору треба *ијех* на крају. „На разбијена окна улази“ (27 стр.) а боље *крос*... На стр. 27 стоји *муве*, а на стр. 18 било је *мухе*. *Кужински* (стр. 28) боље је *кужински*; *кужина* (стр. 28) боље *кухиња*. Мјесто *нуз* (стр. 31) треба *уз*. Мјесто *гњезде* (стр. 31) треба *гњезде*. Мјесто *видјео* (31 стр.) треба *видно*. На стр. 33 стоји „сјече“, а *одмах крај тога сјече*. Ријеч *шума* у нас је непозната, боље је замијенити је другом. На стр. 33 речено је: *маљем се бије*, а он није за ту цијељ. На стр. 40 у пјесми „*Баче*“ стоји:

Како с' зовеш? запиткују
 Ја им кажем: „пита м и сам —
 Док све редом не упознам.“

С оваквом интерпункцијом нема смисла, него треба:

Како с' зовеш? запиткују.
 Ја им кажем; пита м и сам
 Док све редом не упознам.

На стр. 40 *бије ногама* подесније биће *труп*. „Мимо никога“ (стр. 42) не ваља, него треба *ни мимо кога*; али пошто је већ ту једно одрицање, онда треба: и оп није мимо *икога*, а најбољи је овдје потврдни облик бесједе. „У пјевници“ (стр. 53) није, него „у пијевници“. Овдје је умјестан приједлог и само у случају, ако је то нарочита призида у цркви за пјеваче (кад је црква у облику крста), у противном случају не ваља *у*. На стр. 57 при дну стоји „а субота у ови цвијети“, ваљда се овдје мјесто *у ови*, хтјело речи *уочи*.

„Ништа собом не понесе,
 Већ скрптене бјеле руке
 И праведна дјела *швоја*“,

е треба *своја*. Пјесамa Св. Сави имамо врло много, те би се могла избрати и боља. „Иђаху по шуми“ значи: тумараху, иђаху без одређеног правца и

плана, а то овдје није, те би требало *кроз шуму*. Стр. 67 у „Химни“ уобичајило се говорити *брдама*, као и у другом случајевма може се чути ово *а*, које дошло из женског рода, по аналогiji, као што је у руском већ сасвим изједначено у 3. 6. 7. и п. мн.; треба *брдима*. У нас се говори *болијест*, али је боље *болест*, јер не кажу: *болијестан* или *бољештан*, него *болештан*, *болесан* (стр. 68). Треба рећи *лијек*, а не *љек* (стр. 68). На стр. 77 стоји пјесма без натписа. О змији боље реће да *сикће*, мјесто *звизди*. Осим тога има још по која ортографска омашка, а и односно интерпункције по гдје гдје да се поисправи.

Пошто ова читанчица ни у каквом погледу није гора од онијех, које су се до сад употребљавале у нашим школама, него напротив избором материјала и распоредом надмашује их, предлажем, да се ова усвоји за наше школе.“

На приједлог Ј. Љепаве ова је читанчица примљена и већ штампана на врло лијепој карти. Саставио је Ђуро Поповић, Главни надзорник основнијех школа.

Извјештај о основним школама црногорским

у школ. години 1894—5.

(Саопштила се у изводу).

Ревизор: учит. Зарија Вуковић.

CRNOJEVIĆ

III.-ће Црквичка школа (у Пиви.)

Испит је држан 24. Јуна и трајао 7. сати.

Школа је од три разреда: I-ог II-ог и III.-ћег.

У почетку школ. године уписато је ђеце: у I. раз. м. 12, у II. раз. м. 11. жен. 1., у III. раз. м. 18.

На испиту изашло ђеце и то: из I. м. 12, из II. м. 9. ж. 1., III. раз. м. 16.

Из II. раз један отпушнен због хрђавог владања, а један због болести; из III. раз. изостали су два ученика због болести.

Повторавали разред: из I. раз. 4. ученика, из III. 1.

Испитни успјех из појединих предмета нађен је овакав:

1. *Закон Божи*. Испитано ђеце: из I. 4. II. 3. III. укупни успјех: у I. р. 4, II. 4. III. 5. = $4\frac{1}{3}$.

2. *Српски језик*. Испитано ђеце: из I. р. 4. II. 4. III. 4. укупни успјех: у I. 4. II. 5. III. 5. = $4\frac{2}{3}$.

3. *Словенски језик*. Испитано ђеце: из I. — II. 3. III. 4. укупни успјех: у I. — II. 3. III. 4 = $3\frac{1}{2}$.

4. *Рачун*. Испитано ђеце; из I. 4. II. 4. III. 4. укупни успјех: у I. 4. II. 4. III. 4 = 4.

5. *Геометрија*. Испитано ђеце: из I. — II. — III. 3. укупни успјех: у I. — II. — III. 4 = 4.

6. *Земљопис*. Испитано ђеце: из I. 4. II. 4. III. 3. укупни успјех: у I. 5. II. 4. III. 4 = $4\frac{1}{3}$.

7. *Срп. историја*. Испитано ђеце: из I. — II. 3. III. 3. укупни успјех: у I. — II. 4. III. 4 = 4.

8. *Познав. природе*. Испитано ђеце: из I. — II. 4. III. 4. укупни успјех: у I. — II. 3. III. 4 = $3\frac{1}{2}$.

9. *Повн. и нег. чов. шкјсла*. Испитано ђеце: из I. 5. II. 4. III. 4. укупни успјех: у I. 3. II. 3. III. 4 = $3\frac{1}{3}$.

10. *Краснопис*. Укупни успјех: у I. 4. II. 4. III. 4 = 4.

11. *Цртање*. Укупни успјех: у I. 3., II. 4., III. 5. = 4.

12. *Пјевање црквено, народне пјесме*. Испитани сви. Укупни успјех: у I. 3., II. 3., III. = 3.

13. *Гимнастика и војничко вјежбање*. Испитана сва. Укупни успјех: у I. 3., II. 4., III. 4. = $3\frac{2}{3}$.

14. *Чистоћа школе, пошће и држање ђеце* (у колико зависи од учитеља) у све разреде врло добра.

15. *Дисциплина*. Врло добра.

Сви су предмети обрађени према „Наставном Плану“.

Укупни годишњи успјех постигнути је: у I. разреду скоро врло добар. У II. раз. скоро врло добар. У III. раз. врло добар.

Рад је у школи отпочет 8. октобра. — Дневно је рађено у школи $6\frac{1}{2}$ сати. Преко све школске године рађено је у школи 193 дана.

Учитељ није саму ђецу остављао у школи. — Држао је два родитељска скупа: први 18. Октобра и на њему говорио о важности школе; други држан у фебруару и на њему говорио о дужностима родитеља спрам ђеце и оних, код којих су ђеца на стану.

Изводио је ђецу у шетњу два пут; занимали се земљописом и природописом.

Ученици су школу посјеђавали доста добро.

Учитељ је вршио своју дужност доста добро. — Исти држи сва три разреда. Постављен је за привременог учитеља 1892. год. за сталног није постављен, јер нема декрета.

Учитељ не стоји добро с главарима и народом, те слабо поштовање ужива. Узрок је томе строге казне над ђецом. Јавне тужбе није било, али се главари и народ жали на учитеља, а он — учитељ — на против на њих.

Учитељ је трудољубља врло доброг. — Занимања осим школског нема никаквог.

Учитељ је свршио I. раз. гимназије у Котору, а у Призрену 4. разреда богословије.

Што се тиче погрешака при школ. настави примјеђено је: читање је код ђеце сасвим неприродно, јер читају с напрезањем и неким особитим акцентом; историја учена више механички, но с разумјевањем. Учитељ чим стави питање, одмах почиње помагати ђетету да одговара, не чекајући да само мисли и одговара.

Учитељ из вјеронауке заслужује похвалу.

Код историје и природописа требало би више разумјевањем и практиком навикнути ђецу; иначе код осталих предмета нема механизма, али би требало боље ђецу навикнути да правилније мисле и расуђују.

На образовање ваљаних и честитих карактера добро је пажено, јер ђеца разликују добре и лијепе примјере од хрђавих и неваљалих.

Учитељ је кажњавао ђецу затвором и прутом за њихове несташлуке, због чега је против њега велико негодовање. Да се ђеца између себе не свађају и не туку добро је пазно. — Учитељ је на квартиру у школи. — Од школе није изостајао, већ је и њу и цркву уредно посјеђавао.

Сви протоколи ове школе налазе се у добром стању.

Прихода је била у овој год. ф. 82. 94.; купљен са дацијом по 1. нов. на фор. дацији. — Расходовано је ф. 64. 15. Кад се узме у рачун сав приход и расход од год. 1893-ће, — онда се приход и расход равнају. — Школско здање налази се у врло добром стању.

Учioniца има куб. м. 98. 20. на сваког ђака — по уписном броју — припада куб. м. 2. 32.

За ову школ. идућу годину није ништа приписато да се поправи; једно зато што није ништа нађено да треба поправити, а друго што мјесни школ. надзор, који је у исто вријеме и капетан, није при испиту, био но на Цетињу, а зна се да ће он, као врло марљив и уредан, поправити све што буде потребито. — Школа има ова учила: двије библијске слике, слике за очигледну наставу, писмарицу, карту Црне Горе, која је у слабом стању.

Школа има своју башту, која је на поуку ђеце добро употребљена. — Школске незгоде биле су ушљед хрђавог времена зими, али су ђеца становала и близини школе, те им није много сметало.

Капетан Обрен ~~Никовић~~ ^{Николић} који је мјесни школ. надзор, вршио је своју дужност *одлично*. Од стране свијех ^{дотичних} ~~лица~~ ^{лица} рађено је према „Шк. Закону“ како треба.

Приједба. Учитељ је молио да се предложи Главном Школском Надзорништву да би га изволио премјестити. Већ је напријед напоменуто, да исти не стоји добро с главарима и народом. У корнет саме школе и њеног напретка, по мом мишљењу, треба овог учитеља премјестити, јер и поред најбољих одношаја између учитеља, главара и народа, једва се може доћи до добрих и повољних резултата, при нашим приликама, у којима нам школе стоје.

Ја сам напоменуо и то, да преда мном није било јавних жалба, али сам приватно дознао, да постоје хрђави одношаји између учитеља и мнозине, нарочито главара. До кога је кривица, то није моје, пошто сам о овоме приватно извијештен, али то стоји, да учитеља треба премјестити.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници — *Стеван Јокв Ђуровић* из Дупица у црмичкој нахији приложи једно сребрно капџело храму светог отца Николаја у манастиру Врањини, за душу своје супруге Стане — шћери Петра Михајлова Пламенца.

Сердар Саво Пламенац, приложи један велики укоричени „Тшпик“ храму светог отца Николаја у манастиру Врањини.

Синђа Туфегинџа, из села Стабна у Пиви, приложи једно велико Свето Јеванђеље, у кадифи повезато, са богатим иконама, оковато, храму светога Јована Крститеља.

Филип Радичевић, протођакон и секретар митрополије, приложи једно укоричено свето Јеванђеље храму светога чудотворца Николе у Доњим Кокотима (зетској нахији), за душу својијех родитеља.

Избор дабробосанског митрополита. „Цариградеки Гласник“ доноси ову вијест: „Канцеларија васељенске патријаршије саопштила је свима цариградеким листовима, да је у уторник прошле седмице био у патријаршији избор дабробосанског митрополита и да је на то мјесто изабрат досадашњи зворнички митрополит Никола Мандић, кандидат станевништва ове епархије. „Неологос“ грчки лист пропраћа ту вијест овим редовима: „Већ је подоста времена босанска митрополија удова, а васељенска патријаршија очекивала је потребна саопштења у том погледу па да приступи избору подобног владике. Пошто је прошле суботе саопштено из аустроугарског посланства име кандидата Њег. Величанства, т. ј. високопреосвећеног митрополита зворничког г. Николе Мандића, у јучерашњој сједници св. синод, истакнувши и друге кандидате, бившег дискатског митрополита Јоанићија и бившег меријофитског г. Никодима, изабрала је канонским гласањем у патријаршијској цркви за митрополита босанског високопреосвећеног зворничког митрополита Николу, а пошто услед тога остаје упражњена зворничка митрополија, ускоро ће бити избор потребног наслѣдника.“

Седамдесет-годишњица митрополита Михаила. Биоградски архиепископ Михаило навршио је 19. (31.) августа о. г. 70. годину свога живота. У понедељак, на дан његова посвећења за шабачког епископа, честитали су му 70-годишњицу његови многи пријатељи и поштоваоци.

Вас. патријаршија. У недјељу 6 октобра освећена је на острву Халки нова зграда за богословију. Освећење је извршио сам васеленски патријарх са многим члановима Св. Синода и многобројног свештенства. Присуствовало је и много свјјета; био је и бивши патријарх, г. Неофит; велики добротвор овога завода, г. Стефановић и т. д. Васеленски патријарх држао је пригодан говор.

Руско звоно на католичкој цркви. Прије неколико дана подигнуто је на звоник цркве Јована Јеванђељиста у Шаталеролу, Француска, звоно, које је тој католичкој цркви даровао православни руски цар Никола II. Цар је ово звоно даровао шаталеролској цркви у спомен борављења руске комисије, коју је царев отац, цар Александар III., послао у Шаталерол да надгледа израђивање пола милијуна пушака репетирака за руску војску у тамошњој гласовитој ливници и радионици пушака. Сам цар Никола израдио је нацрт за ово звоно и саставио натписе на руском и француском језику. Звоно се зове у част његова оца и њега „Александар-Никола“, а натписи на њему гласе: „Звоните миру и братству народа!“ и „Дар Њ. В. Николе II., цара све Русије, храму св. Јована Јеванђељиста у Шаталеролу.“ Звоно ће први пут почети звонити на дан ступања на престо цара Николе II., француског пријатеља.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Из Гимназије и Богословско-Учитељске школе. У први разред гимназије пријавило се више ученика, но и једне године; од њих је примљено 50 уч.; у други разред уписано је 30; у трећи 19; у четврти 14; свега 113 ученика.

У Богословско-учитељској школи ове, као и прошле године уписано је 17 ученика.

Из дјевојачког института. Ове године примљено је у овдјешњи институт Царице Марије 16 новијех питомица: 5 с Цетиња, 3 из Боке, 2 из Дубровника, 2 из Ниша, 1 из Призрена, 2 из Одесе, и 1 из Порт-Сајда. Са лањскијема 37 ове године износи број 53 ученице. Институт је добио нову наставницу из Петрограда госпођицу Александру Михајловну Григоревскују, учитељицу музике, која је свршила петроградску конзерваторију. Његово Краљевско Височанство Принц Напуљски посјетио је институт.

Родитељски скуп у Цетињској мушкој и женској основ. школи. 13 октобра био је у овдашњој мушкој и женској основној школи родитељски скуп. Овај скуп био је врло-добро посјећен. На томе скупу говорио је г. учитељ М. Ђуришић о „значају родитељских скупова“, који говор донијећемо у 11 броју нашега листа. Послење овога говора прочитао је и протумачио присутнима г. учитељ Ђуро Шпадијер дпо школског закона, који се односи на родитеље.

Српске школе у Рашко-Призренској митрополији. Наш цариградски друг „Цариградски Гласник“ доноси ове врло занимљиве податке о српским народним школама у ономе дијелу Старе Србије, који потпада под власт Рашко-Призренске митрополије. Тако у призренском мутесариф-луку има 11 школа. У Призрену је одвојена мушка школа од женске, а у свима другим мјестима су мјешовите. У Сјеничком мутесарафлуку има 11 школа. У Пљеваљском 7: двије мушке, двије женске — и три мјешовите. У Пећском једна мушка, једна женска и пет мјешовитих, — свега седам. У Приштинском има 10 школа, — једна мушка, једна женска и остале мјешовите. У Скадру постоји српска четвороразредна мушка и женска школа. Са овим школама, Богословско-учитељском школом у Призрену, и школама, које су отпочеле радити ове школске године, има у Рашко-Призренској митрополији око 70 школа. Прошле школске године радиле су 63 школе, и у њима се учило 3242 ученика и ученице, а наставника учитеља и учитељица било је 101. Митрополит Дионисије нада се да ће и број школа, и ученика и учитеља знатно још повећати у овој школској години према броју српских домова и породица, доброг вољног народа, а под заштитом султана Абдул-Хаида, који је почео показивати своју пажњу и наклоност према српским школама.

Школе у Русији. — По једном иказу министра просвјете у Русији, изложеном на изложби у Нижњем Новгороду, напредује школство у Русији нечуvenом брзином. Бројеви (који су из 264 броја „St. Petersburger Zeitung“ извађени) говориће најбоље. Из тог картограма министарства просвјете види се, да у Русији данас има: 69.041 основних школа са 13,276.078 ученика, што чини једну школу на 1580 становника. — У Сибиру има 2501 основних школа са 81.890 ученика, те долази, дакле, једна школа на

2600 становника 11⁰/₀ од укупног становништва стоји у добу за полагање школа, од којих 8⁰/₀ школу полазе. Средњих школа, (гимназија, реалака, лицеја и академија) било је у Русији год. 1880—393, а године 1896—564, што прирасту од 43⁰/₀ одговара. Највећма се је умножио број женских школа, и то од 133 на 223, док се је број средњих мушких школа од 260 на 341 попео. Године 1894 биле су средње школе посјећене од 87.411 мушкараца и 62.974 дјевојака; другим ријечима долази на 1585 становника један ученик а на 2200 једна ученица средњих завода. Највећи је напредак показало занатлијско и стручно школство. За 18 година, које су од изложбе у Москви прошле, помножио се је број стручних школа у Русији од 95 на 245, број ученика пак дигао се је од 10.012 на 20.768. Великих и виших школа, (универзитета, техника, војних академија и т. д.) има у Русији 52, које је 1894 полазило 25.166 ученика, међу овима 983 женских. На првом мјесу долазе по броју слушатеља медицине, затим правници, а онда слушатељи техничких и инжењерских школа.

Најстарија гимназија у Јевропи без сумње је гимназија цара Николе I. у Риги, у Филандији. Ову школу основао је 1391 шведски краљ Густав Адолф. Год. 1631 претворена је у латинску школу, 1675 у част Карла XI, названа је *Liceum Carolinum*, а фебруара 1728 *Liceum Imperatorum*. Петар Велики заповједи да се доведе у ред ова школа, која бјеше сасвим пропала због дуготрајне сјеверне војне. 1804 године лицеј је претворен у гимназију, а августа 1890 године названа гимназијом цара Николе I. Вриједност старих рукописа, богословског и филолошког садржаја, у овој гимназији, рачуна се на 100.000 рубаља.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

КЊИЖЕВНИ ГРЛАСНИК
— CRNOJEVIC

У државној штампарији довршује се књига под насловом „Петар II Петровић Његош Митрополит-Господар Црне Горе“ од дра Ј. Томановића
Књизи је ова садржина:

Први дио. До ступања на владу: Брига Петра I-ога око приуговорљивања свога наследника. — Васпитавање Рада Томова Петровића. — Оно, рука и смрт Петра I-ога. — Проглашење Петра II-ога.

Други дио. До посвећења за владу: Устава се гувернадурство. — Долазак Ивановићев и устапова сената. — Милаковић замјенује Милутиновића. — Буне у Арбанији и у Босну противу Султана. — Положај Црне Горе према тијем бунама и свежа са Бушатлијом и Градашчевићем. — Црногорска војска иде на Подгорицу. — Положај Гагићев према томе стању и његов рад. — Држање Књаза Милоша и Али-аге-Ризванбеговића. — Свршетак бунџ и критички положај Црне Горе. — Посредовање руске дипломатије. — Петар II креће пут Русије.

Трећи дио. До другог поласка Петра II-ог у Русију: Ивановић хоће да завлада. — Посвећење Петра II-ог у Петрограду. — Ивановић одлази. — Рад Петра II-ог на просвјетном пољу. — Али-паша Ризванбеговић. — Рад око измирења са пограничним турцима. — Афера жабљачка. — Грахово и унутрашње прилике. — Слетке против Петра II-ог. — Његов тешки положај.

Четврти дио. До четрдесет осме године: Други пут у Русију. — Подла завјера. — Гагић исјећује. — Побједа владичина. — Разграничање са Њесаровином. — Крвави сукоб са аустријском војском. — Посредовање руско. — Опет Грахово. — Посредовање везира босанскога. — Односи и уговори са везиром херцеговачкијем. — Смрт Смаил-аге Ченгића. — Односи на арбанашкој граници. — Догађај на Башиној води. — Осман паша заузима Врњину и Лесендру. — Његова политика подмићивања. — Посредовање руске и аустријске дипломатије у Цариграду. — Односи са Осман-пашом. — Побуна црмничка. — Нападај на ускоке.

Пети дио. На врхунцу свога позива: Односи са аустријскијем властима после разграничења. — Аустрија захтјева да црногорци продаду своје земље, што им припадају у аустријској граници. — Мирац и подизање аустријске тврђаве на граници. — Грије замјенује Ивачића у Котору. — Почину изазивања са стране аустријскијех власти. — Црногорске рапресање у Боки. — Владика слази у Доброту да мир успостави. — Буна у Италији и у Угарској против Аустрије. — Пропаганда обновљене републике млетачке у Боки. — Проглас Петра II-ога на бокелје и дубровчане. — Велики мисо Петра II-ога четрдесетпосме године. — Његови односи са Јелачићем. — Односи са Србијом. — Ијтервенција руског оружја у корист Аустрије. — Разувјерење Петра II-ога.

Шести дио. Посљедњи дани: Слутња и клица болијести. — Општа руска политика. — Појава болијести. — Бављење владичино у Напуљу. — Трагични свршетак Али-паше Ризванбеговића. — Омер-паша пријети Црној Гори. — Брига владичина Његова посљедња воља. — Његов наслједник. — Неке црте владичине.

Књига износи 15 табака велике осмине, а цијена јој је 1 фиорин.

Нарудбине се циљу писцу или књижевници г. Марка Лукина Иванишевића на Цетињу.

Бранково Коло има у 41. броју овај садржај: Повратак, пјесма од Милана. — У Комисији, пјесма од Д. Брака. — Попац, пјесма од Р. Баумбаха, превод од Браислава. — Молба и Магла, пјесме од Н. Ленауа, превод — вића. — Скуп накит, причница од Л. О. Лукоа, превод П. Лагарића. — Зашто опада лишће, причница дон Батрина, превео са шпањолског Д. — Књижевна писма, III, од цензора. — Ковчежић. — Просветни и друштвени гласник. — Позориште. — Бранково Коло излази у Карловцима, уређује га проф. Паја Марковић Адамов, а стаје на годину 5 фр.

Књижевни оглас. Од првога септембра почела је у Биограду излазити „Збирка“, лист за омладину средњих школа: издаје Ж. О. Дачић, уређује уређивачки одбор.

Изашао је први број са овом садржином: *Сложно, браћо драга*, пјесма Алексе Р. III. *Бадње вече*, приповијетка К. М. Стањуковића; *Деспот Ђураћ и Дубровчани*, један листак из наше историје, од Жив.; *Над провалијом*, приповијетка, посрбио Ј.; *Нешто о поштанку наше земље*, пише Љ. Јов.; *Природне чари: Зора; Сјетимо се; Гласник; Ковчежић; Рачунске задаће; Пријатељи српске књиге и читаоцима.*

„Збирка“ излази свакога првога и петнаестога, и стаје за све српске крајеве само пола динара мјесечно.

Изашао је и други број са овом садржином: *Пјевачева клетва* (Л. Уланд), пјесма Д. К.; *Бадње вече*, приповијетка К. М. Стањуковића, превео М.; *Отаџбина*, од Дач.; *Два пешкића* (В. Водник), пјесма, од А.; *Јефтан*

Р. Шамшић (са сликом) од—ч—; *Над провалијом, триховијешка*, посрбио *Ј. К.*; *Намсен и његово истраживање сев. пола*; *Сјешимо се*; *Гласник*; *Ковчежић*; *Рагужски задаци*; *Решење рач. табаћа из 1 броја*; *Претиска са сарадницима и прешилашницима „Омладине.“* Прва два броја овог листа свједоче нам, да је уредништво добро погодило, што треба пружити напој средње-школској омладини, зато и препоручујемо овај лист, да се наша младеж у што већем броју претплати.

Рашко-призренска митрополија национално-културна мисија краљевине Србије у Старој Србији и Маџедонији написао архимандрит *Дучић*. Под овим вменом изашла је књижица познатог нашег трудбеника на црквеноисторијском пољу, Архимандрита Дучића. Из овога дјелца упознајемо се, што је све српска дипломатија у новије доба чинила у одбрану српске народности и Старој Србији и Маџедонији. Цијена је књизи 24 новчића, те је може лако имати свако, кога занима питање у Старој Србији и Маџедонији.

— **Српска Књижевна Задруга** у Биограду издаће пето коло својих књига крајем ове године, око Божића. Пето коло састојаће се из ових књига: 1.) Доситијеве басне II.; 2.) Друга пјеванија Змаја Јевана Јовановића; 3.) Слике из сеоског живота, од Јанка М. Веселиновића; 4.) Тодор од Сталаћа, од Мил. Цветића; 5.) Бијесни Роландо II.; 6.) Девајтис, роман М. Рођевничевне, превео Н. Манојловић-Рајко; 7.) Књига о здрављу, од дра Милана Јовановића-Батута. — Као што се види и ове ћемо године добити све сама одбрана дјела. Претплата је само 3 фор. за оваких 7 лијепо узезаних књига, које иначе вриједје бар 6 фор. Уписати се може до 1. децембра о. Р. Ове књиге ваља да има свака српска кућа.

Гласник православно-католичко-историјске епархије. Мјесечни часопис за црквено-просвјетне потребе православног свештенства, Власник: Еп. Консисторија у Задру. Уредник Протопр. Спиридон Вукиновић, консисторијски предсједник. Октобар 1896. Година IV. Број 10. Типографија Спира Артеља у Задру 1896.

Грађанин, лист за автономне, просвјетне и материјалне потребе. Тако се зове нови лист, што га је почео уређивати и издавати у Панчеву Пикола Косановић. Лист је почео излазити 1. Октобра по ст. к. а излази сваке суботе на цијелом табаку; а цијена му је: на цијелу годину 4 фор.; на по године 2 ф. До краја ове године цијена му је 1 ф. — Рукописи, претплата, и све друго, што се односи на лист, нека се изводи слати на издавача и уредника Нокоду Косанића, који има и своју штампарију у Панчеву.

Одговор Римској Препаянди на њен „Балкан Јединству и братској слози“, издао уз судјеловање многих пријатеља сједињених цркава Др. Александер Брешћеника. Свеска I. Одговара *Синиша*. Прештампано из „Србобрана“. Српска штампарија у Загрибу 1896. На 16-тини са 1—76 стр.

Српски Пчелар орган за српске пчеларе број I. год. I. Садржај: Пчела под заштитом свете православне цркве — Пчеларски календар — Американка моје конструкције — Пчелињак — Дошени — Пабирици — Од уредништва — Одговори. Излази једанпут мјесачно. Цијена је листу на год. 2 фиор. или 5 дин. Ср. Карловци, Српска Манастирска Штампарија.